

Zittenblijven 2020

Themaonderzoek Voortgezet Leren

Debbie Kooij
Ebbo Bulder
Suzanne Gerritsen
Rianne Exalto

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Onderzoeksvragen.....	5
1.2	Opzet van het onderzoek	6
1.3	Leeswijzer	8
2	Achtergrond	9
2.1	Effecten van zittenblijven	9
2.2	Maatregelen tegen zittenblijven	10
2.3	Zittenblijven tijdens de Coronacrisis	11
3	Strategieën voor het omgaan met zittenblijven en de effecten	12
3.1	Strategieën	12
3.2	Effecten.....	18
4	Conclusie	21
	Literatuur	24
Bijlage 1	Overzicht scholen	25
Bijlage 2	Gespreksleidraden	26
Bijlage 3	Schoolportretten	29

1 Inleiding

Uit onderzoek naar zittenblijven blijkt dat dit in veruit de meeste gevallen geen positieve invloed heeft op de schoolloopbaan en motivatie van leerlingen. Het aantal zittenblijvers in Nederland blijft echter hoog¹. Cijfers van DUO laten zien dat tussen 2011 en 2019 jaarlijks ongeveer 5 à 6 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs blijft zitten².

De coronacrisis heeft ertoe geleid dat het thema zittenblijven in 2020 (weer) volop in de schijnwerpers is komen te staan. Scholen werden gedwongen een nieuwe kijk op zittenblijven en overgaan te ontwikkelen. De Volkskrant schrijft naar aanleiding van een eigen onderzoek eind mei 2020 dat de helft van de scholen andere overgangsnormen gebruikt dan normaal en dat een derde van de scholen zittenblijven zelfs helemaal heeft afgeschaft. Ook schrijven ze dat ouders en leerlingen vaker inspraak hebben gehad in de beslissing hiertoe³.

Om meer zicht te krijgen op de genomen maatregelen rondom zittenblijven en overgaan en meer inzicht te vergaren in het korte termijneffect van een andere omgang met zittenblijven hebben de VO-raad en Schoolinfo aan Oberon gevraagd een onderzoek uit te voeren.

1.1 Onderzoeksvragen

Het onderzoek kent de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke strategieën hebben scholen gekozen om met zittenblijven om te gaan?
  - a. Welke strategieën zijn er te onderscheiden?
  - b. Op welke manier zijn scholen tot hun besluit gekomen?
  - c. Op welke manier zijn ouders en leerlingen betrokken bij de keuze voor de strategie?
  - d. Wie was verantwoordelijk voor de keuze voor de strategie?
  - e. Welke overwegingen speelden een rol bij de beleidskeuze?
  - f. Wat waren belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject?
  - g. Zijn de gekozen strategieën eenmalig of meer blijvend van aard?
  - h. Hoeveel leerlingen per strategie zijn er?
2. Welke effecten hebben deze strategieën?
  - a. Hoe gaat het met de leerlingen in het volgend schooljaar?
  - b. Welke effecten zijn te zien bij leerlingen?
    - i. Hoe hebben ze de beslissing ervaren?
    - ii. Welk effect had de beslissing op hun motivatie?
    - iii. Wat waarderen ze wel en wat niet?
  - c. Welke effecten zijn te zien bij docenten?
    - i. Hoe hebben ze de beslissing ervaren?
    - ii. Wat waarderen ze wel en wat niet?

---

¹ Inspectie van het onderwijs (2015). Zittenblijven in het voortgezet onderwijs.

² <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/vo/leerlingen-vo/prestaties-zittenblijven-vo>.

³ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/eenderde-scholen-schaft-zittenblijven-af-in-coronajaar~b4c6d35e/>.

1.2 Opzet van het onderzoek

Om een antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen hebben we een onderzoeksopzet uitgewerkt die bestaat uit meerdere activiteiten. In figuur 1 geven we de activiteiten beknopt weer. Daarna werken we de activiteiten verder uit.

Figuur 1. Onderzoeksopzet

Hieronder lichten we de verschillende activiteiten verder toe.

Voorbereiding

We zijn het onderzoek begonnen met een korte literatuurstudie om de huidige kennis over de effecten van zittenblijven op leerlingen, docenten en scholen in beeld te brengen. Hierbij hebben we ook gekeken naar de maatregelen om zittenblijven tegen te gaan en de berichtgeving in de media het afgelopen schooljaar 2019/2020 over hoe scholen zijn omgegaan met hun overgangsbeleid tijdens de coronacrisis.

Vervolgens hebben we de scholen geselecteerd voor het verdiepende onderzoek. We zijn begonnen met een longlist van 44 scholen, samengesteld met behulp van het netwerk van de VO-raad, Schoolinfo en Oberon en de krantenartikelen over overgangsnormen en beleid. De longlist bevatte door deze wijze van selecteren scholen die door de periode van onderwijs op afstand aanpassingen of aanvullingen hadden gedaan op hun overgangsbeleid. Deze scholen zijn benaderd voor een korte telefonische screening, waarin de volgende vragen centraal stonden:

- Kunt u kort samenvatten hoe u bent omgegaan met zittenblijven in het schooljaar 2019/2020? Bent u hier anders mee omgegaan dan andere jaren of op dezelfde manier?
- Bent u bereid om mee te werken aan ons onderzoek?

Tijdens de telefonische screening bleek dat veel scholen graag eerst aanvullende informatie ontvingen over het onderzoek, voordat ze zich wilden aanmelden voor het onderzoek. Deze informatie hebben de scholen via de mail ontvangen, waarna zij nogmaals gebeld zijn met de vraag of ze bereid waren om deel te nemen aan het onderzoek.

Uiteindelijk waren 10 scholen bereid om mee te werken aan het verdiepende onderzoek (zie bijlage 1 voor een overzicht). Ondanks de uitdaging om de dagelijkse praktijk draaiende te houden in tijden van corona, hebben de schoolleiders en/of mentoren van deze scholen ruimte gevonden in hun agenda om deel te nemen aan het onderzoek. Een enkele respondent is zelfs op zondag geïnterviewd, om zo de druk op de werkweek zo klein mogelijk te houden. De overige scholen lieten weten niet mee te willen of te kunnen werken. Dit had verschillende redenen. Om te beginnen moesten de gesprekken binnen 3 weken gepland en uitgevoerd worden en dat was voor een groot deel van de scholen een te krappe

doorlooptijd. Daarnaast gaf een deel van de scholen aan dat ze zo druk waren met het vormgeven van hun onderwijs in coronatijd dat ze geen prioriteit konden geven aan het onderzoek. Zij hadden te maken met uitval van lessen door zieke docenten en gemiste lessen door zieke leerlingen en in een enkel geval werd er gewerkt met halve klassen en de rest via onderwijs op afstand. Tot slot kregen we tegen het einde van het onderzoek te maken met een nieuwe lockdown, waardoor scholen weer over moesten stappen op onderwijs op afstand. Hierdoor heeft een enkele school, die in eerste instantie bereid was om mee te werken, op het laatste moment moeten besluiten dat deelname aan het onderzoek geen prioriteit had.

In tabel 1 laten we, van de scholen die hebben deelgenomen aan het onderzoek, de verdeling naar schooltype en het driejaargemiddelde (schooljaren 2016/2017, 2017/2018 en 2018/2019) van het percentage zittenblijven zien⁴.

Tabel 1. Deelnemende scholen per zittenblijverspercentage en schooltype

Schooltype	Mediaan % over 3 jaar (cesuur)	Scholen met % zittenblijvers <i>boven</i> de mediaan	Scholen met % zittenblijvers <i>onder</i> de mediaan	Totaal scholen
havo/vwo	7,10%	1	4*	5
vmbo/havo/vwo	6,80%	2	2*	4
vmbo	5,20%	1	0	1

* Bij één van de scholen in deze categorieën hebben we naast een schoolleider en mentor ook leerlingen gesproken.

In tabel 2 staat de verdeling in de populatie weergegeven naar schooltype⁵. Wanneer we de verhoudingen in aantallen tussen de deelnemende scholen (tabel 1) en de populatie (tabel 2) vergelijken, is te zien dat bij de deelnemende scholen, de havo/vwo scholen met een relatief laag percentage zittenblijvers oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van de populatie. Vmbo scholen zijn over het algemeen ondervertegenwoordigd. De bevindingen van dit onderzoek zijn dan ook niet representatief voor alle scholen in Nederland en kunnen niet gebruikt worden om verder dan deze steekproef te generaliseren.

Tabel 2. Populatie scholen naar zittenblijverspercentage en schooltype

Schooltype	Mediaan % over 3 jaar (cesuur)	Scholen met % zittenblijvers <i>boven</i> de mediaan	Scholen met % zittenblijvers <i>onder</i> de mediaan	Totaal scholen
havo/vwo	7,10%	95	96	191
vmbo/havo/vwo	6,80%	229	230	459
vmbo	5,20%	268	268	536

⁴ Omdat er op het moment van het onderzoek nog geen DUO-data beschikbaar waren over de aantallen zittenblijvers in het schooljaar 2019/2020, gaan we uit van een driejaarsgemiddelde uitgerekend op basis van de schooljaren 2016/2017, 2017/2018 en 2018/2019. Binnen de definitie van zittenblijven van DUO worden zowel leerlingen die een jaar overdoen op hetzelfde niveau, als leerlingen die een jaar overdoen op een lager niveau en leerlingen die zakken voor het eindexamen gecategoriseerd als zittenblijver.

⁵ Om deze populatieverdeling te maken is gerekend met openbare DUO-data van de jaren 2016/2017, 2017/2018 en 2018/2019. Locaties met praktijkonderwijs of alleen brugklassen zijn buiten beschouwing gelaten.

Verdiepend onderzoek

Om een beeld te krijgen van de manieren waarop scholen naar aanleiding van de gevolgen van corona met zittenblijven zijn omgegaan, hebben we digitale groepsinterviews met schoolleiders en/of mentoren uitgevoerd. Deze interviews hebben tevens inzicht gegeven in de bijbehorende effecten. Voor de semi-gestructureerde interviews hebben we gebruik gemaakt van een gespreksleidraad (zie bijlage 2) en het verslag hebben we in de vorm van een schoolportret teruggekoppeld aan de respondenten (zie bijlage 3).

Daarnaast hebben we op twee van de deelnemende scholen digitale groepsinterviews met leerlingen uitgevoerd. Op de overige scholen was een interview met leerlingen niet mogelijk. Dit had verschillende redenen. Om te beginnen gold ook voor deze interviews dat ze binnen 3 weken gepland en uitgevoerd moesten worden en dat was voor een groot deel van de scholen een te krappe doorlooptijd om leerlingen bereid te vinden om mee te werken. Daarnaast gaf een deel van de scholen aan dat ze hun leerlingen niet met een interview wilden belasten, omdat er toetsweken waren waar de leerlingen zich op moesten richten. Op een enkele school was het interview wel net voor de toetsweek gepland, maar bleek de host van de videomeeting niet aanwezig om het interview te starten, waardoor het gesprek niet door kon gaan en herplannen uiteindelijk ook niet lukte in verband met de toetsweek die volgde. Tot slot kregen we ook hier te maken met een nieuwe lockdown, waardoor leerlingen weer over moesten stappen op onderwijs op afstand en deelname aan het onderzoek volgens de school geen prioriteit kon krijgen.

De interviews met de leerlingen hebben inzicht gegeven in hun ervaringen met de manier waarop de school naar aanleiding van de gevolgen van corona met zittenblijven is omgegaan en de effecten die zij ervaren. Ook voor deze semi-gestructureerde interviews hebben we gebruik gemaakt van een gespreksleidraad (zie bijlage 2) en de uitkomsten hebben we toegevoegd aan het schoolportret van de desbetreffende school (zie bijlage 3).

Afronding

Tot slot hebben we alle gegevens die tijdens de deskresearch en de digitale groepsinterviews naar voren zijn gekomen in samenhang geanalyseerd en verwerkt in dit rapport.

1.3 Leeswijzer

In dit rapport beschrijven we de uitkomsten van het onderzoek. In hoofdstuk 2 schetsen we de achtergrond van het onderzoek. We gaan in op de effecten van zittenblijven, de maatregelen tegen zittenblijven en het zittenblijven tijdens de coronacrisis. In hoofdstuk 3 beschrijven we de verschillende strategieën voor het omgaan met zittenblijven en de bijbehorende effecten. Hoofdstuk 4 bevat de belangrijkste conclusies en een aantal aandachtspunten voor de toekomst. We sluiten het rapport af met drie bijlagen. Bijlage 1 bevat een overzicht van de deelnemende scholen. In bijlage 2 zijn de gespreksleidraden opgenomen en in bijlage 3 zijn, in willekeurige volgorde, de schoolportretten weergegeven.

2 Achtergrond

In dit hoofdstuk beschrijven we de uitkomsten van de korte literatuurstudie. We beschrijven de effecten van zittenblijven op de schoolprestaties, de motivatie, het psychosociaal functioneren, de docent en de kosten van het onderwijs. Daarnaast beschrijven we de maatregelen die scholen kunnen nemen om zittenblijven tegen te gaan. Ook besteden we aandacht aan de berichtgeving in de media het afgelopen schooljaar 2019/2020 over hoe scholen zijn omgegaan met hun overgangsbeleid tijdens de coronacrisis.

2.1 Effecten van zittenblijven

Zittenblijven heeft effect op de schoolprestaties, op de motivatie, op het psychosociale functioneren, op de docent en op de kosten voor het onderwijs.

Effect zittenblijven op schoolprestaties

Op de korte termijn lijkt zittenblijven een positief effect te hebben op de schoolprestaties. De literatuurstudie van Goos en collega's (2013a) toont aan dat schoolprestaties van zittenblijvers in het doubleerjaar hoger zijn dan van klasgenoten. Echter, op lange termijn heeft zittenblijven voornamelijk negatieve effecten. Zo neemt het voordeel in schoolprestaties af en presteren zittenblijvers in het laatste jaar van het voortgezet onderwijs juist weer zwakker dan hun klasgenoten (Klapproth et al., 2016). Daarnaast hebben zittenblijvers een hogere kans om van school te wisselen en verlaten zij vaker voortijdig het onderwijs zonder diploma (Mariano et al., 2018). Onderwijsdeskundige Luyten geeft aan dat zwakke leerlingen zich beter zouden ontwikkelen als zij door zouden gaan naar het volgende jaar, dan wanneer ze zouden blijven zitten (van Loosdregt, 2016). Volgens Luyten is zittenblijven weinig efficiënt, omdat leerlingen het hele jaar over moeten doen, terwijl dit vaak voor maar een aantal vakken nodig is.

Effect zittenblijven op motivatie

Zittenblijven lijkt op de korte termijn een negatief effect te hebben op de motivatie van leerlingen. Uit een recente studie in Duitsland blijkt dat zittenblijvers een daling in leermotivatie ervaren in het doubleerjaar (Kretschmann et al. 2019). Pas twee jaar na het doubleerjaar is de motivatie weer op het oude niveau.

Effect zittenblijven op psychosociaal functioneren

De effecten op het psychosociaal functioneren van zittenblijvers lijken noch positief noch negatief. Verschillende studies uit de literatuurstudie van Goos en collega's (2013a) tonen aan dat het zelfvertrouwen in wiskundevaardigheden en attitude tegenover school en schoolvakken, en het onderwijs in het algemeen van zittenblijvers niet anders zouden zijn wanneer zij wel overgegaan zouden zijn. Het academisch zelfbeeld van zittenblijvers is wel lager dan dat van niet-zittenblijvers volgens Klapproth en collega's (2016).

Effecten zittenblijven op de docent

Voor docenten lijkt het zittenblijven voordelig. Het Nederlandse systeem waarbij leerlingen op leeftijd gegroepeerd worden, maakt het makkelijk voor docenten om de lesinhoud af te stemmen op de kleine verschillen in leerbehoeften van leerlingen (Vandecandelaere, 2020). Door de slechtst presterende leerlingen een jaar over te laten doen, ontstaan qua niveau homogenere groepen voor de vakken waarop de leerlingen blijven zitten. Voor de vakken waarbij de prestaties van de doublerende leerlingen

al voldoende zijn, gaat in het jaar het gemiddelde prestatieniveau van de klas omhoog. Dit vergemakkelijkt het aanbieden van de lastige lesstof voor de docent (Goos et al., 2013b). Het merendeel van de docenten staat dan ook positief tegenover zittenblijven (Goos et al., 2013a). Dit komt waarschijnlijk doordat zij de positieve effecten van zittenblijven op schoolprestaties op de korte termijn zien.

Effecten zittenblijven op kosten voor het onderwijs

Ook komt er steeds meer aandacht voor de hoge kosten voor de overheid die aan zittenblijven verbonden zijn. Ongeveer 3% aan de uitgaven voor het basis- en voortgezet onderwijs zijn uitgaven voor zittenblijven (Centraal planbureau, 2015). Een berekening van het CPB uit 2015 laat zien dat een doubleerjaar van een leerling in het voortgezet onderwijs gemiddeld 6.500 euro kost.

2.2 Maatregelen tegen zittenblijven

Over het algemeen lijken er voornamelijk negatieve effecten van zittenblijven te bestaan. Een van de meest genoemde maatregelen die scholen inzetten om zittenblijven tegen te gaan is maatwerk (Meijnen, 2013). Hierbij wordt bijvoorbeeld het onderwijsaanbod en de begeleiding afgestemd op de behoeften van individuele leerlingen. Echter, onderwijs op maat is pas effectief wanneer aan een aantal randvoorwaarden wordt voldaan. Zo is het belangrijk dat maatwerk onderdeel uitmaakt van de schoolvisie: referentieniveau, groepssamenstelling, instructiewijzen, methoden en kwalificatie van docenten moeten allemaal op elkaar afgestemd worden om zittenblijven te kunnen vermijden.

Maatwerk kwam ook naar voren als één van de kenmerken van scholen met een laag percentage zittenblijvers in Nederland (Duysak & Witvliet, 2018). Toch werden daarnaast nog twee maatregelen genoemd die op deze scholen worden gehanteerd om zittenblijven tegen te gaan. Deze zijn geïntegreerd in de visie op goed onderwijs van deze scholen. In de eerste maatregel wordt maatwerk opgenomen, maar het betreft de leerlingbegeleiding binnen de school in het algemeen. Naast aandacht voor gedifferentieerd leren (maatwerk) is er aandacht voor gepersonaliseerd leren en voor de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Ook worden extra ondersteuningsuren ingezet voor leerlingen die dit nodig hebben. De tweede maatregel is het tijdig signaleren van leerachterstanden. Om dit te kunnen bewerkstelligen is het belangrijk dat de mentor nauw betrokken is bij de leerlingen en dat er een nauwe samenwerking bestaat tussen de mentor, vakdocenten, leidinggevenden en leer- en zorgcoördinatoren. Daarnaast is het belangrijk dat het vroegtijdig signaleren van leerachterstanden onderdeel van de schoolcultuur is en dat er instrumenten op school beschikbaar zijn die vroegtijdig signaleren mogelijk maken, zoals leerlingvolgsystemen.

Naast maatwerk wordt de betrokkenheid van zowel het docentteam als van ouders bij het tegengaan van zittenblijven als belangrijk gezien. Docenten worden ondersteund in het bieden van (extra) leerlingbegeleiding en ouders worden betrokken, zodat de school- en thuissituatie elkaar versterken. Tot slot zetten sommige scholen ook extra ondersteuning voor leerlingen in om zittenblijven tegen te gaan. Extra ondersteuning wordt bijvoorbeeld aangeboden met huiswerkklassen, lessen op zaterdag, of de zomerschool. Uit onderzoek weten we dat ze effectief kunnen zijn om zittenblijven te verminderen (Weijers et al, 2015). Van de leerlingen die voor de interventie op zittenblijven stonden is 59% alsnog overgegaan naar het volgende leerjaar.

2.3 Zittenblijven tijdens de Coronacrisis

Vanwege de coronacrisis heeft, volgens een Volkskrant-onderzoek onder 149 scholen, ruim de helft van deze Nederlandse middelbare scholen (53%) de reguliere overgangsnormen losgelaten in het schooljaar 2019/2020 (Righton & Verwiel, 2020). Alternatieven zijn om alle leerlingen over te laten gaan (38% van de scholen) of samen met ouders en leerlingen te bepalen of leerlingen over kunnen gaan (15% van de scholen). Scholen geven aan dat er door deze alternatieven minder zittenblijvers zijn dan in voorgaande jaren (Dujardin, 2020). Of deze percentages gelden voor heel Nederland weten we nog niet. Landelijke statistieken zijn nog niet bekend.

Ook andere kranten hebben zich, middels interviews, verdiept in de strategieën van scholen met betrekking tot zittenblijven tijdens de coronacrisis. Wanneer scholen ervoor kiezen om alle leerlingen over te laten gaan, worden er wel uitzonderingen gemaakt voor extreme gevallen. Leerlingen die er al vóór de coronacrisis slecht voor stonden en ondanks gunstige omstandigheden voor onderwijs op afstand (bijvoorbeeld een eigen werkplek, toegang tot computer/internet) geen verbetering vertoonden, blijven alsnog zitten (Bijl, 2020). Daarnaast is er ook speciale aandacht voor leerlingen uit voorexamenklassen. Bij hen wordt gekeken naar de kans dat de leerling het volgende jaar het eindexamen haalt. Leerlingen in het ‘grijze gebied’ kregen vaker het voordeel van de twijfel en gingen alsnog over. Daarbij maken sommige scholen het voorbehoud dat leerlingen voorwaardelijk overgaan (Righton & Verwiel, 2020). Als de vorderingen tegenvallen, kunnen ze alsnog worden teruggeplaatst naar het vorige leerjaar.

Ook is de stem van leerlingen en hun ouders bij de beslissing tot overgaan of zittenblijven zwaarder meegewogen. Het ministerie van onderwijs is hier niet per definitie tevreden over, omdat dit kan leiden tot kansenongelijkheid (Righton & Verwiel, 2020). Met name mondige en hoogopgeleide ouders zullen zich sneller bij de school laten horen.

Veel scholen lijken wel rekening te houden met de eventuele achterstand die leerlingen hebben opgelopen tijdens de periode van onderwijs op afstand. Verschillen in prestatieniveau zijn toegenomen, doordat niet iedere leerling dezelfde thuissituatie heeft: bij de een is het rustiger dan bij de ander en niet alle ouders zijn even goed in staat om hulp te bieden (Righton & Verwiel, 2020). Daarom wordt er op scholen extra ondersteuning aangeboden in de eerdergenoemde vormen: huiswerkklassen, lessen op zaterdag of de zomerschool. Aanvullend hierop is de herfstschool een nieuw alternatief tijdens de coronacrisis om achterstanden weg te werken. Wanneer in september blijkt dat leerlingen door de coronacrisis bij een aantal vakken een achterstand heeft opgelopen, dan wordt daar tijdens de herfstvakantie aan gewerkt.

3 Strategieën voor het omgaan met zittenblijven en de effecten

Hoe zijn de scholen, die hebben meegewerkt aan het onderzoek, tijdens de coronacrisis omgegaan met hun overgangsbeleid en welke effecten zijn zichtbaar naar aanleiding van de getroffen maatregelen? In dit hoofdstuk geven we antwoord op deze vragen. We maken hierbij gebruik van de uitkomsten uit de interviews met de schoolleiders en/of mentoren en de leerlingen.

3.1 Strategieën

De geïnterviewde scholen zijn tijdens de coronacrisis op verschillende manieren omgegaan met zittenblijven. In deze paragraaf beschrijven we hun gekozen strategieën, wie betrokken zijn bij de keuze voor de strategie, welke overwegingen een rol hebben gespeeld bij de keuze en de belemmerende en helpende factoren.

Gekozen strategieën

Uit de interviews blijkt dat op het moment dat de coronacrisis begon (begin maart 2020) op alle scholen overleg heeft plaatsgevonden over hoe er in het schooljaar 2019/2020 moest worden omgegaan met het reguliere overgangsbeleid. Uiteindelijk zijn alle scholen tot de conclusie gekomen dat de leerlingen niet de dupe mochten worden van de coronacrisis en het daarmee gepaard gaande onderwijs op afstand. Daarom zijn er op alle scholen aanpassingen of aanvullingen gedaan op de reguliere overgangsnormen.

Welke aanpassingen of aanvullingen de scholen ook hebben gekozen, één ding hebben alle scholen gemeen. Ze zijn allemaal uitgegaan van het principe 'waar mogelijk gaan leerlingen over'. Eén school heeft er zelfs voor gekozen om in het schooljaar 2019/2020 geen enkele leerling te laten zitten en alle leerlingen over te laten gaan naar het volgende jaar. De andere scholen hebben hier niet voor gekozen, maar waren wel van mening dat leerlingen niet op dezelfde manier beoordeeld konden worden als voorgaande jaren. Zij zijn, tussen eind april en begin juni, op zoek gegaan naar andere manieren om leerlingen te beoordelen en van een overgangsadvies te voorzien, passend bij de situatie waarin de school en de leerlingen zich bevonden tijdens de coronacrisis.

Er zijn verschillende aanpassingen of aanvullingen te onderscheiden:

- cijfers tot de schoolsluiting in maart 2020 zijn leidend en worden met gegevens over inzet/werkhouding aangevuld;
- rapport-/overgangsgesprekken vinden deels in kleinere setting plaats met alleen direct betrokkenen;
- ouders en leerlingen zijn vaker betrokken bij het overgangsadvies;
- persoonlijke omstandigheden en extra ondersteuningsmogelijkheden zijn meegenomen in het overgangsadvies.

Cijfers tot de schoolsluiting in maart 2020 zijn leidend en worden met gegevens over inzet/werkhouding aangevuld

Alle scholen hebben ervoor gekozen om de cijfers tot en met maart 2020 (begin coronacrisis) leidend te laten zijn in de beoordeling van de leerlingen. Op een deel van de scholen is na maart ook niet meer

getoetst. Andere scholen hebben aan het eind van het schooljaar 2019/2020 nog wel getoetst, alleen hebben zij ervoor gekozen om deze cijfers niet mee te laten wegen in de beoordeling van de leerling aan het eind van het schooljaar.

Aanvullend op de toetsresultaten tot en met maart 2020 hebben alle scholen ervoor gekozen om informatie te verzamelen over de inzet, de werkhouding en de aanwezigheid van de leerlingen gedurende de periode dat er onderwijs op afstand geboden werd. Een deel van de scholen heeft voor leerlingen die op basis van de toetsresultaten tot en met maart 2020 een onvoldoende stonden of waarover de school haar twijfels had of ze over konden, aanvullende eisen gesteld op het gebied van werkhouding, inzet en aanwezigheid en hierop intensiever gemonitord. De manier waarop de scholen deze informatie hebben verzameld verschilt. Een deel van de scholen heeft haar docenten gevraagd om informatie bij te houden in het leerling administratiesysteem. Een deel van de scholen heeft ervoor gekozen om de leerlingen zelf een portfolio/reflectiedocument bij te laten houden, waarin zij verslag doen van hun werkhouding en/of vakinhoudelijk inzicht geven als de school daar behoefte aan had. En tot slot heeft een deel van de scholen ervoor gekozen om zowel de docenten als de leerlingen informatie te laten verzamelen over de inzet, de werkhouding en de aanwezigheid van leerlingen gedurende de periode dat er onderwijs op afstand geboden werd.

“ De aanleiding om de werkhouding van de leerling te beoordelen was de noodzaak om leerlingen in beeld te krijgen. Van deze beoordelingen hebben we uiteindelijk ook gebruikgemaakt om tot een beslissing over overgaan of zittenblijven te komen. ”

Schoolleider

Rapport-/overgangsvergaderingen vinden deels in kleinere setting plaats met alleen direct betrokkenen

De cijfers tot en met maart 2020 en de informatie over de inzet, de werkhouding en de aanwezigheid van de leerlingen gedurende de periode waarin onderwijs op afstand geboden werd vormden de basis voor de rapport-/overgangsvergaderingen. Op de meeste scholen zijn deze vergaderingen op dezelfde manier vormgegeven als voorgaande jaren, maar op ongeveer een derde van de scholen is besloten om de vergaderingen anders vorm te geven. Daar waar voorheen het hele team aanwezig was, is er door hen dit jaar voor gekozen om in kleiner verband te vergaderen met alleen de direct betrokkenen, zoals de afdelings-/teamleider, de mentor/de leerlingcoördinator en de specifieke docenten. De overige docenten werden vaak voorafgaand aan deze vergadering gevraagd schriftelijk input te leveren. Op alle scholen resulteerde de rapport-/overgangsvergadering in een advies (soms bindend, soms niet) aan de leerlingen over overgaan of doubleren.

Ouders en leerlingen zijn vaker betrokken bij het overgangsadvies

Het advies aan de leerlingen over overgaan of doubleren is vervolgens met de ouders en de leerlingen gedeeld. Dit gebeurde op verschillende manieren. Er waren scholen die gebruik maakten van cijferrapporten aangevuld met woordrapporten, maar er waren ook scholen die gebruik maakten van gestandaardiseerde brieven of certificaten in plaats van rapporten waarop de beslissing stond beschreven. Sommige scholen hebben er vervolgens voor gekozen om met alle ouders en leerlingen een gesprek aan te gaan, ongeacht het advies. Sommige scholen hebben ervoor gekozen om alleen met de ouders en leerlingen in gesprek te gaan die het advies hadden gekregen om te doubleren.

De helft van de scholen heeft ervoor gekozen om, al dan niet na het aanhoren van de argumentatie en overwegingen van de ouders en leerlingen, zelf de uiteindelijke beslissing te nemen of een leerling over kon gaan of moest doubleren. Zij waren over het algemeen van mening dat ze voldoende informatie hadden verzameld om deze beslissing te kunnen nemen. De andere helft van de scholen heeft de ouders en de leerlingen uiteindelijk de beslissing laten nemen. Op ongeveer de helft van deze scholen was deze manier van werken ook voor de coronacrisis al in meer of mindere mate onderdeel van de overgangsregeling. De beslissing van ouders en leerlingen was op de meeste scholen bindend. Dit betekent dat ouders en leerlingen in het schooljaar 2020/2021 niet terug konden komen op hun besluit.

Persoonlijke omstandigheden en extra ondersteuningsmogelijkheden zijn meegenomen in het overgangsadvies

Door de coronacrisis en het daarmee gepaard gaande onderwijs op afstand veranderde er veel voor leerlingen. Naast de cijfers tot en met maart 2020 en de gegevens over de inzet en de werkhouding van leerlingen, werden ook de persoonlijke omstandigheden op enkele scholen daarom zwaarder meegewogen bij het opstellen van het overgangsadvies. Daarnaast bleek ook de eventuele mogelijkheid tot extra ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van een zomerschool, een bijspijkerprogramma aan het begin van het nieuwe schooljaar of een speciale mentor/studiecoach in het nieuwe schooljaar, van invloed te zijn op het overgangsadvies. Op een deel van de scholen waren deze extra mogelijkheden voor ondersteuning speciaal vanwege corona opgetuigd. Daar waar deze opties tot de mogelijkheden behoorde kregen sommige leerlingen, waar twijfel over bestond of ze over konden of niet, toch het advies om over te gaan.

Uit de interviews met de leerlingen van twee scholen blijkt dat zij niet precies weten waarom hun school de overgangsregeling heeft aangepast of aangevuld. Zij denken dat het te maken heeft met het feit dat er in verband met de coronacrisis overgegaan moest worden op onderwijs op afstand en de wijze van toetsen moest worden aangepast. Hierdoor moesten leerlingen op basis van hun toetsresultaten tot en met maart 2020 beoordeeld worden en moest er dus gezocht worden naar alternatieve beoordelingsmanieren voor de rest van het jaar. Hoewel dit argument door enkele scholen is gegeven voor het aanpassen of aanvullen van de overgangsregeling, was dit niet het argument van de school waar deze leerlingen op zaten.

“ Door het onderwijs op afstand moesten toetsen op een andere manier gedaan worden. Toetsen waren van een ander niveau en je mist toch stof door de online lessen. ”

Leerling

Betrokkenen bij de keuze voor de strategie

Op alle scholen was de schoolleiding verantwoordelijk voor de keuze om de reguliere overgangsnormen aan te passen of aan te vullen. In het algemeen gebeurde dit in samenspraak met het MT, een afvaardiging van het personeel (afdelingsleiders, mentoren en docenten) en de MR (waarin naast docenten ook ouders en leerlingen vertegenwoordigd zijn). Op een enkele school werden de ouders en de leerlingen aanvullend op de MR betrokken via bijvoorbeeld het ouderplatform/OR en de leerlingenraad. De mate waarin het personeel, de ouders en de leerlingen zijn betrokken verschilt per school. Op sommige scholen zijn zij vanaf het begin meegenomen in het besluitvormingsproces, op

andere scholen konden ze feedback geven op de voorgestelde aanpassingen of aanvullingen. Docenten zijn daarnaast op enkele scholen gevraagd om het voorstel nader uit te werken.

Nadat de keuze voor de aanpassingen of aanvullingen was gemaakt zijn op de meeste scholen de overige docenten, ouders en leerlingen door de schoolleiding geïnformeerd. Op enkele scholen is bewust gekozen om leerlingen niet of zo laat mogelijk te informeren over de aangepaste of aangevulde overgangsregeling. De scholen wilden voorkomen dat de motivatie van de leerlingen zou dalen en daarmee de schoolprestaties. In het algemeen waren de reacties van zowel de docenten, de ouders als de leerlingen positief op de gekozen aanpassingen of aanvullingen. Hier en daar waren wel wat kritische geluiden. Zo vonden enkele docenten, ouders en leerlingen het lastig dat, doordat de cijfers tot en met maart 2020 als leidend werden gezien, leerlingen hun cijfers gedurende de laatste periode van het schooljaar 2019/2020 niet meer konden verbeteren. Ook waren er docenten, ouders en leerlingen die enige angst hadden voor willekeur, omdat de rapport-/overgangsvergaderingen in kleiner verband werden gevoerd. Enkele ouders gaven verder aan geworsteld te hebben met de keuze voor het wel of niet overgaan van hun kind.

Uit de interviews met de leerlingen van twee scholen blijkt dat zij niet betrokken zijn bij de keuze voor de aanpassingen of aanvullingen op de reguliere overgangsnormen. Zij zijn geïnformeerd over de aanpassingen of aanvullingen toen de keuze was gemaakt. De leerlingen van een van deze scholen zeggen ook geen inspraak te hebben gehad in de beslissing over overgaan of zittenblijven. Op deze school lag de beslissing uiteindelijk net als voorgaande schooljaren bij de school. De leerlingen op de andere school hebben wel inspraak gehad in de beslissing over overgaan of zittenblijven. Zij kregen een officieel advies van de school en zijn daarna om hun mening gevraagd. In dit gesprek heeft de mentor de voor- en nadelen voor overgaan en zittenblijven uiteen gezet. De leerlingen mochten uiteindelijk zelf beslissen of ze over gingen of niet.

Overwegingen bij de beleidskeuze

Er zijn verschillende redenen waarom scholen ervoor gekozen hebben om hun reguliere overgangsnormen aan te passen of aan te vullen:

- de overgang naar onderwijs op afstand is een grote omschakeling voor docenten en leerlingen;
- onderwijs op afstand vereist andere manieren van beoordelen, adviseren en beslissen;
- ingezette veranderprocessen kwamen in een stroomversnelling.

De overgang naar onderwijs op afstand is een grote omschakeling voor docenten en leerlingen

De belangrijkste reden voor scholen om de reguliere overgangsnormen aan te passen of aan te vullen was de overgang naar het onderwijs op afstand. De overgang naar onderwijs op afstand was voor zowel docenten als leerlingen een grote omschakeling. Docenten moesten hun fysieke lessen omzetten naar online lessen en op zoek naar alternatieve mogelijkheden om te toetsen en de leerlingen te volgen. Leerlingen moesten de online lessen gaan volgen en dat bleek voor sommige leerlingen lastig. Zo had een deel van de leerlingen geen laptop tot zijn/haar beschikking en/of een rustige plek om de lessen te volgen.

Onderwijs op afstand vereist andere manieren van beoordelen, adviseren en beslissen

Door de overgang naar onderwijs op afstand en de daarmee gepaard gaande uitdagingen omtrent toetsen en beoordelen, was het volgens de scholen niet mogelijk om leerlingen alleen op basis van hun cijfers te beoordelen. Eén school vond beoordelen helemaal niet mogelijk en heeft alle leerlingen over laten gaan. Van de andere scholen vond een deel dit niet mogelijk, omdat zij van mening zijn dat de

cijfers tot en met maart 2020 niet representatief zijn voor het gehele schooljaar. Zij geven aan dat leerlingen soms berekenend zijn en het laatste deel van het jaar gebruiken om hun cijfers nog te verbeteren. Een ander deel vond de cijfers tot en met maart 2020 juist wel een goede basis voor een beoordeling, maar vond de periode van onderwijs op afstand niet meer representatief. In beide gevallen hebben de scholen ervoor gekozen om aanvullende informatie te verzamelen over de inzet, de werkhouding en de aanwezigheid van de leerlingen tijdens de online lessen en hebben ze op basis van een combinatie tussen de cijfers en de aanvullende informatie hun beoordeling/advies opgesteld. De uiteindelijke beslissing over overgaan of doubleren werd door een deel van de scholen zelfs aan de ouders en leerlingen gelaten.

“ Wie zijn wij om te beweren dat wij in deze periode de wijsheid in pacht hebben om een goede beslissing over bevordering te kunnen nemen. ”

Schoolleider

Ingezette veranderprocessen kwamen in een stroomversnelling

Tot slot geven enkele scholen aan dat de reeds ingezette veranderprocessen door de coronacrisis en het daarmee gepaard gaande onderwijs op afstand versneld verder uitgewerkt zijn. Ideeën om de overlegstructuur efficiënter vorm te geven, fysieke lessen aan te vullen met online lesmethodes, minder summatief en meer formatief te gaan toetsen, en meer gepersonaliseerd te gaan werken bleken goed aan te sluiten bij de overgang naar onderwijs op afstand en de wens om op een andere manier te beoordelen, adviseren en beslissen over zittenblijven of doubleren.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

De implementatie van de aanpassing of aanvulling van de reguliere overgangsnormen kende zowel belemmerende als helpende factoren.

Belemmerende factoren

De volgende belemmerende factoren zijn te onderscheiden:

- weerstand en zorgen bij docenten en ouders;
- weinig tijd voor uitwerken aanpassingen en aanvullingen en werkdruk bij docenten.

Weerstand en zorgen bij docenten en ouders

Op een aantal scholen werden de weerstand en de zorgen bij docenten en ouders als belemmerende factoren gezien. Bijvoorbeeld weerstand en zorgen om het loslaten van cijfers, willekeur in de besluitvorming en de mogelijke achterstanden van leerlingen. Deze weerstand en zorgen leidden ertoe dat er niet gelijk bij iedereen draagvlak was voor de nieuw werkwijze. Omdat er maar weinig tijd was om te beslissen over de aanpassingen of aanvullingen op het reguliere overgangsbeleid werd de beslissing wel bij alle scholen door docenten en ouders geaccepteerd. Bij een enkele school was het nodig dat de schoolleiding in gesprek ging met de docenten om de weerstand te verzachten en acceptatie te vinden voor de gekozen systematiek.

Weinig tijd voor uitwerken aanpassingen en aanvullingen en werkdruk bij docenten

Door de coronacrisis en het daarmee gepaard gaande onderwijs op afstand was er op de meeste scholen weinig tijd om de aanpassingen en aanvullingen op het reguliere overgangsbeleid verder uit te werken. Docenten moesten omschakelen naar het geven van online lessen en de programma's van toetsing en afsluiting (PTA's) opnieuw inrichten. Met name de omschakeling naar het geven van online lessen leidde voor docenten dan ook tot een verhoging van de werkdruk. Ook moesten op een aantal scholen de administratiesystemen worden aangepast aan de nieuwe werkwijze, moesten er naast cijferrapporten ook woordrapporten gemaakt worden en moesten docenten de inzet en werkhouding van leerlingen monitoren, waardoor de werkdruk toenam.

“ De eerste prioriteit was de dagelijkse praktijk. ”

Schoolleider

Helpende factoren

De volgende helpende factoren zijn te onderscheiden:

- breed urgentiebesef;
- reeds ingezette veranderprocessen;
- snel handelen door de schoolleiding.

Breed urgentiebesef

Het besef dat het niet mogelijk was om tijdens de coronacrisis en de daarmee gepaard gaande periode van onderwijs op afstand de bestaande reguliere overgangsnormen te hanteren was op alle scholen aanwezig. De meeste docenten en ouders waren van mening dat er snel iets moest gebeuren om de overgangsnormen aan te laten sluiten op de veranderde situatie.

Reeds ingezette veranderprocessen

Op een aantal scholen was er al voor de coronacrisis ontevredenheid over de manier van toetsen en beoordelen en het proces van beslissen over overgaan of zittenblijven, waardoor er al veranderprocessen gaande waren. Door het besef dat er snel iets moest gebeuren om de reguliere overgangsnormen aan te passen aan de veranderde situatie zijn deze in een stroomversnelling terecht gekomen. Zo zijn overlegstructuren efficiënter vormgegeven, zijn summatieve toetsen aangevuld met formatieve toetsen en is er meer gezocht naar maatwerkoplossingen.

Snel handelen door de schoolleiding

Ook bij de schoolleiding was vanaf het begin van de coronacrisis duidelijk dat er snel gehandeld moest worden op een aantal vlakken. Het onderwijs op afstand moest vormgegeven worden en de reguliere overgangsnormen moesten aangepast worden aan de veranderde situatie. Op een aantal scholen heeft de schoolleiding hier heel duidelijk op gestuurd. Bijvoorbeeld door docenten tijd te geven, door te beslissen dat 3 uur fysiek onderwijs gelijk stond aan 1 uur online onderwijs of door docenten zelf de gelegenheid te geven om een gekozen werkwijze verder uit te werken, zodat deze aansloot bij hun online onderwijs.

“ Docenten vinden het fijn om snel duidelijkheid te hebben over waar de prioriteiten liggen. De beslissing leidde tot minder ballast bij docenten die het al moeilijk genoeg hebben om de boel draaiende te houden. ”

Schoolleider

3.2 Effecten

In deze paragraaf beschrijven we hoe het, volgens de geïnterviewde scholen, op dit moment gaat met de leerlingen die met de aangepaste of aangevulde overgangsregeling te maken hebben gehad en de effecten die zij zien van de gekozen overgangsregeling. Daarnaast beschrijven we hun tevredenheid met de gekozen overgangsregeling en de manier waarop zij naar de toekomst kijken.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de aangepaste of aangevulde overgangsregeling

Op alle scholen zijn de leerlingen in het schooljaar 2019/2020 beoordeeld op basis van de aangepaste of aangevulde overgangsregeling. Het percentage leerlingen dat het afgelopen schooljaar 2019/2020 is blijven zitten ligt op nagenoeg alle scholen ook lager dan voorgaande schooljaren. Vooral leerlingen waarover twijfel was of ze over konden gaan hebben vaker het voordeel van de twijfel gekregen dan voorgaande schooljaren. Een enkele school geeft aan dat het percentage vergelijkbaar is met voorgaande jaren. Hier maakten ouders en leerlingen de definitieve en bindende beslissing over overgaan of zittenblijven en werd door hen nagenoeg niet afgeweken van het advies van de school.

Op de vragen hoe het nu gaat met de leerlingen en wat de leerlingen van de aangepaste of aangevulde overgangsregeling vonden geven de scholen wisselende antwoorden. Waar ze het allemaal wel over eens zijn is dat leerlingen over het algemeen tevreden zijn. Dit bleek uit gesprekken met of enquêteresultaten van leerlingen en bij een aantal scholen was het ook terug te zien in hun werkhouding en de mate van verantwoordelijkheid die leerlingen toonden. Een aantal scholen denkt dat de tevredenheid ook komt door het feit dat er meer leerlingen het voordeel van de twijfel hebben gekregen en zijn overgegaan.

Een deel van de scholen geeft verder aan dat er na de eerste toetsweek in het schooljaar 2020/2021 bij een deel van de leerlingen een achterstand is geconstateerd. De meeste van hen geven hier wel expliciet bij aan dat ze nog niet zeker weten of er een relatie bestaat met het toegepaste overgangsbeleid.

Dat het wisselend gaat met de leerlingen in het schooljaar 2020/2021 blijkt ook uit de interviews met de leerlingen op twee scholen. Een leerling die is blijven zitten zegt dat het goed gaat. Een andere leerling die is overgegaan geeft ook aan dat het goed gaat, onder andere door de behulpzaamheid van de docenten. Twee leerlingen van een andere school die zijn overgegaan zeggen dat het niet goed gaat en dat hun resultaten ondanks hun goede inzet tot nu toe tegen vallen. De leerlingen van deze school zeggen hier wel expliciet bij dat ze niet zeker weten of er een relatie bestaat met het overgangsbeleid of dat er andere oorzaken zijn.

“ Docenten hebben zich behulpzaam opgesteld en zijn bereid te helpen. Ze vertelden me “We gaan er alles aan doen om de cijfers op te halen”. ”

Leerling

Effecten van de aangepaste of aangevulde overgangsregeling

Het is volgens nagenoeg alle scholen lastig om op dit moment (najaar 2020) uitspraken te doen over de effecten van de gekozen aanpassingen of aanvullingen van de reguliere overgangsnormen. Zij verwachten eigenlijk pas in de tweede helft van dit schooljaar 2020/2021 effecten te kunnen zien op bijvoorbeeld de motivatie van de leerlingen en de lessen van de docenten. Maar ondanks dat het moeilijk is om nu al uitspraken te doen over de effecten heeft een deel van de scholen aangegeven een aantal dingen te zien, die wellicht het effect zijn van de aanpassingen of aanvullingen van de overgangsnormen:

- onderwijs gebaseerd op maatwerk is gegroeid;
- lessen moeten worden aangepast aan het niveau en de behoefte van leerlingen;
- aanpassingen en aanvullingen van de overgangsnormen zijn geen garantie voor goede resultaten.

Onderwijs gebaseerd op maatwerk is gegroeid

De coronacrisis zorgde ervoor dat het onderwijs anders vormgegeven moest worden: geen fysiek onderwijs meer, maar online onderwijs op afstand, geen/minder summatieve toetsen, maar meer formatief toetsen en registreren van de inzet, werkhouding en aanwezigheid van leerlingen tijdens het online onderwijs. De veranderingen hebben ertoe geleid dat docenten veel moesten samenwerken om dit in hele korte tijd allemaal vorm te geven. Daarnaast vroeg de nieuwe manier van werken om andere en vaak intensievere begeleiding van docenten aan leerlingen om maatwerk, voor de leerlingen die dit nodig hadden, mogelijk te maken. Een enkele school benoemt ook dat deze intensieve begeleiding positieve effecten had op de motivatie van de leerlingen.

Lessen moeten aangepast worden aan het niveau en de behoefte leerlingen

Op een aantal scholen zien de docenten dat zij het niveau van hun lessen moeten aanpassen. Ze hebben te maken met een grotere niveauverschillen bij de leerlingen dan voorgaande schooljaren. Hierdoor moeten ze tijdens hun lessen meer differentiëren dan voorheen. Ook ziet een deel van de scholen dat het niveau van de lessen omlaag moest worden gebracht, omdat leerlingen achterstanden hebben opgelopen gedurende de periode van onderwijs op afstand.

“ Het is moeilijk om het niveau te bewaken waar je naar toe moet. Je moet terug, maar ook vooruit richting het eindexamen. Dat is een hele duidelijke eindstreep die ze aan het einde van het jaar moeten halen. ”

Mentor

Daarnaast ziet een aantal scholen dat de effectieve lestijd korter is dan voorgaande schooljaren. Omdat leerlingen elkaar gedurende de periode dat er onderwijs op afstand geboden werd niet gezien hebben,

gebruiken ze een deel van de lestijd om bij te praten en sociale contacten te onderhouden in plaats van te leren.

Aanpassingen en aanvullingen van de overgangsnormen zijn geen garantie voor goede resultaten

Een aantal scholen geeft aan dat bijvoorbeeld het werken met portfolio's en het bieden van extra ondersteuningsmogelijkheden er bij een deel van de leerlingen voor zorgt dat hun resultaten beter worden. Zij vullen hier vaak gelijk op aan dat dit soort mogelijkheden niet voor alle leerlingen goed uitpakken. Met name leerlingen die uiteindelijk zelf de keuze mochten maken of ze wel of niet overgingen en er tegen het advies van de school in voor kozen om over te gaan, lijken toch vaak een leerachterstand te hebben.

Uit de interviews met de leerlingen op twee scholen blijkt ook dat een deel van de leerlingen zich afgelopen schooljaar 2019/2020 wel meer verantwoordelijk voelden voor hun eigen leren door bijvoorbeeld het werken met portfolio's en het volgen van extra ondersteuning, maar dat de prestaties van de leerlingen in het huidige schooljaar 2020/2021 soms toch tegen vallen. De leerlingen geven hierbij aan dat ze goed gemotiveerd aan het huidige schooljaar 2020/2021 begonnen zijn, maar dat hun tegenvallende prestaties een deel van hun motivatie voor school wegneemt.

“ Ik wil dit jaar goed beginnen. ”

Leerling

Tevredenheid en toekomst

Alle scholen zijn tevreden over de gekozen aanpassingen of aanvullingen van de reguliere overgangsnormen die zij afgelopen schooljaar 2019/2020 hebben ingezet. Bijna alle scholen geven verder aan dat ze de ambitie hebben om de aanpassingen of aanvullingen in de toekomst in meer of mindere mate voort te zetten. Dit vraagt volgens de meeste scholen echter nog wel om verdere doorontwikkeling en uitwerking van een aantal zaken, waardoor nog niet bekend is hoe er dit schooljaar 2020/2021 precies omgegaan zal worden met de overgangsnormen. Zo heeft een aantal scholen specifieke ontwikkelwensen voor hun gekozen strategie, zoals formatief toetsen en woordrapporten. Andere scholen vragen zich af hoe ze de aanpassingen of aanvullingen kunnen integreren in de oude overgangsnormen. Slechts een enkele school geeft aan helemaal weer terug te willen naar de reguliere overgangsregeling. De aanpassingen in de overgangsregeling zijn bij deze scholen uit noodzaak geboren. Als de noodzaak er niet meer is, kan de oude regeling weer worden toegepast.

Uit de interviews met de leerlingen op twee scholen blijkt dat ook zij in het algemeen tevreden zijn met de gekozen aanpassingen of aanvullingen die de school afgelopen schooljaar 2019/2020 heeft ingezet. Met name de toegenomen dialoog tussen docent en leerling en de mogelijkheid om niet alleen naar cijfers, maar ook naar inzet/werkhouding te kijken worden als positief ervaren. Een aantal leerlingen vraagt zich wel af of leerlingen uit alle leerjaren in staat zijn om een goede dialoog te voeren of zelf een beslissing over het wel of niet overgaan kunnen nemen. Hierbij is in de toekomst wellicht meer ondersteuning nodig.

4 Conclusie

Uit onderzoek naar zittenblijven blijkt dat dit in veruit de meeste gevallen geen positieve invloed heeft op de schoolloopbaan en de motivatie van leerlingen. Het aantal zittenblijvers in Nederland blijft echter hoog. Cijfers van DUO laten zien dat tussen 2011 en 2019 jaarlijks ongeveer 5 à 6 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs blijft zitten.

De coronacrisis heeft ertoe geleid dat het thema zittenblijven in 2020 (weer) volop in de schijnwerpers is komen te staan. Scholen werden door de omstandigheden gedwongen een nieuwe kijk op zittenblijven en overgaan te ontwikkelen. Om meer zicht te krijgen op de genomen maatregelen rondom zittenblijven en overgaan en meer inzicht te vergaren in het korte termijneffect van een andere omgang met zittenblijven is dit onderzoek door Oberon in opdracht van de VO-raad en Schoolinfo uitgevoerd. In dit hoofdstuk beantwoorden we de twee onderzoeksvragen en sluiten we af met een aantal aandachtspunten voor de toekomst. Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, zijn interviews gehouden met 10 scholen voor voortgezet onderwijs en op twee scholen is naast de schoolleiders en/of mentoren ook gesproken met een aantal leerlingen.

Welke strategieën hebben scholen gekozen om met zittenblijven om te gaan?

Gekozen strategieën

Op het moment dat de coronacrisis begon (begin maart 2020) hebben alle geïnterviewde scholen geconcludeerd dat de leerlingen niet de dupe mochten worden van de coronacrisis en het daarmee gepaard gaande onderwijs op afstand. Alle scholen hebben daarom aanpassingen of aanvullingen gedaan op hun reguliere overgangsnormen. Belangrijk uitgangspunt hierbij was ‘waar mogelijk gaan leerlingen over’. Eén school koos ervoor om alle leerlingen in het schooljaar 2019/2020 over te laten gaan. De overige scholen kozen ervoor om leerlingen net als voorgaande jaren te beoordelen en een overgangsadvies (soms bindend, soms niet) te geven. De manier waarop scholen tot een beoordeling en advies zijn gekomen wijkt af ten opzichte van voorgaande schooljaren. Het onderzoek laat de volgende aanpassingen of aanvullingen zien:

- cijfers tot de schoolsluiting in maart 2020 zijn leidend en worden met gegevens over inzet/werkhouding aangevuld;
- de rapport-/overgangsgesprekken vinden deels in kleinere setting plaats met alleen direct betrokkenen;
- ouders en leerlingen zijn vaker betrokken bij het overgangsadvies;
- persoonlijke omstandigheden en extra ondersteuningsmogelijkheden zijn meegenomen in het overgangsadvies.

Betrokkenen

De schoolleiding was op alle geïnterviewde scholen verantwoordelijk voor de keuze om de reguliere overgangsnormen aan te passen of aan te vullen. In het algemeen werd het MT, een afvaardiging van het personeel (afdelingsleiders, mentoren en docenten) en de MR (waarin naast docenten ook ouders en leerlingen vertegenwoordigd zijn) bij de keuze betrokken. De mate waarin docenten, ouders en leerlingen werden betrokken verschilt per school. Op sommige scholen zijn zij vanaf het begin meegenomen in het besluitvormingsproces, op andere scholen konden ze alleen feedback geven op de voorgestelde aanpassingen of aanvullingen. Docenten zijn daarnaast op enkele scholen gevraagd om het voorstel nader uit te werken. Nadat de keuze voor de aanpassingen en aanvullingen was gemaakt, zijn de overige docenten, ouders en leerlingen door de schoolleiding geïnformeerd. Op enkele scholen is bewust gekozen om leerlingen niet of zo laat mogelijk te informeren over de aangepaste of aangevulde

overgangsregeling. De scholen wilden voorkomen dat de motivatie van de leerlingen zou dalen en daarmee de schoolprestaties. Over het algemeen waren de docenten, ouders en leerlingen positief over de gemaakte keuze. Er waren wel een aantal kritische geluiden. Zo vonden enkele docenten, ouders en leerlingen het lastig dat, doordat de cijfers tot en met maart 2020 als leidend werden gezien, leerlingen hun cijfers gedurende de laatste periode van het schooljaar 2019/2020 niet meer konden verbeteren. Ook waren er docenten, ouders en leerlingen die enige angst hadden voor willekeur, omdat de rapport-/overgangsvergaderingen in kleiner verband werden gevoerd. Enkele ouders gaven verder aan geworsteld te hebben met de keuze voor het wel of niet overgaan van hun kind.

Overwegingen

De geïnterviewde scholen hadden verschillende redenen om te kiezen voor het aanpassen of aanvullen van hun reguliere overgangsnormen:

- de overgang naar onderwijs op afstand is een grote omschakeling voor docenten en leerlingen;
- onderwijs op afstand vereist andere manieren van beoordelen, adviseren en beslissen;
- ingezette veranderprocessen kwamen in een stroomversnelling.

Belemmerende en helpende factoren

De implementatie van de aanpassingen of aanvullingen van hun reguliere overgangsnormen laat de volgende belemmerende factoren zien:

- weerstand en zorgen bij docenten en ouders;
- weinig tijd voor uitwerken aanpassingen en aanvullingen en werkdruk bij docenten.

Daarnaast laat het onderzoek de volgende helpende factoren zien bij de implementatie van de aanpassingen of aanvullingen van de reguliere overgangsnormen:

- breed urgentiebesef;
- reeds ingezette veranderprocessen;
- snel handelen door de schoolleiding.

Welke effecten hebben deze strategieën?

De leerlingen die het betreft

Op alle geïnterviewde scholen zijn de leerlingen in het schooljaar 2019/2020 beoordeeld op basis van de aangepaste of aangevulde overgangsregeling. Het percentage leerlingen dat het afgelopen schooljaar 2019/2020 is blijven zitten ligt op nagenoeg alle scholen lager dan voorgaande schooljaren. Vooral leerlingen waarover twijfel was of ze over konden gaan hebben vaker het voordeel van de twijfel gekregen dan voorgaande schooljaren. De leerlingen zijn over het algemeen tevreden over de aangepaste of aangevulde overgangsregeling en met een deel van hen gaat het ook goed. Dit blijkt uit hun werkhouding en de mate van verantwoordelijkheid die zij tonen. Bij een deel van de leerlingen is na de eerste toetsweek in het schooljaar 2020/2021 echter wel een achterstand geconstateerd, maar of dit komt door het toegepaste overgangsbeleid is veelal nog niet bekend.

Effecten

Alle geïnterviewde scholen geven aan dat het lastig is om op dit moment (najaar 2020) uitspraken te doen over de effecten van de gekozen aanpassingen of aanvullingen van de reguliere overgangsnormen. Zij verwachten eigenlijk pas in de twee helft van dit schooljaar 2020/2021 effecten te kunnen zien op bijvoorbeeld de motivatie van de leerlingen en de lessen van de docenten. Maar ondanks dat het moeilijk is om nu al uitspraken te doen over de effecten heeft een deel van de scholen aangegeven een

aantal dingen te zien, die wellicht het effect zijn van de aanpassingen of aanvullingen van de overgangsnormen:

- onderwijs gebaseerd op maatwerk is gegroeid;
- lessen moeten worden aangepast aan het niveau en de behoefte van leerlingen;
- aanpassingen en aanvullingen van de overgangsnormen zijn geen garantie voor goede resultaten.

Tevredenheid en toekomst

Zowel de geïnterviewde scholen als de geïnterviewde leerlingen zijn tevreden over de gekozen aanpassingen of aanvullingen van de reguliere overgangsnormen die zijn ingezet afgelopen schooljaar 2019/2020. Slechts een enkele school geeft dan ook aan terug te gaan naar de reguliere overgangsnormen. Bijna alle scholen hebben juist de ambitie om de aanpassingen of aanvullingen in de toekomst in meer of mindere mate voort te zetten. Dit vraagt echter op de meeste scholen nog wel een verdere doorontwikkeling en uitwerking van een aantal zaken, waardoor nog niet bekend is hoe er dit schooljaar 2020/2021 precies omgegaan zal worden met de overgangsnormen.

Aandachtspunten voor toekomst

Uit het onderzoek blijkt dat de geïnterviewde scholen op verschillende manieren hun reguliere overgangsbeleid hebben aangepast of aangevuld tijdens de coronacrisis. Over welke effecten deze aanpassingen of aanvullingen hebben op bijvoorbeeld de motivatie van de leerlingen en het lesgeven van de docenten durven de scholen over het algemeen nog weinig te zeggen. Het is volgens hen nog te vroeg om hier uitspraken over te doen. Zij verwachten pas in de twee helft van dit schooljaar 2020/2021 effecten te kunnen zien. Het lijkt dan ook raadzaam om aan het eind van het schooljaar 2020/2021 nogmaals te kijken naar de mogelijke effecten van de aangepaste of aangevulde overgangsregelingen.

Verder geven bijna alle geïnterviewde scholen aan de ambitie te hebben om de aanpassingen of aanvullingen van hun overgangsbeleid in de toekomst in meer of mindere mate voort te willen zetten, maar dat dit in de meeste gevallen nog vraagt om verdere doorontwikkeling en uitwerking van een aantal zaken. Een nadere inventarisatie van wat de scholen precies willen doorontwikkelen en willen uitwerken en wat ze daarvoor nodig hebben is dan ook aan te raden. Met behulp van de uitkomsten uit deze inventarisatie kan vervolgens gekeken worden of en welke vormen van ondersteuning hierbij eventueel nodig zijn.

Literatuur

- Bijl, H. (2020, juni 8). Hoe bepaal je in coronatijd of een leerling overgaat? Verkregen op 22 december 2020, van <https://www.parool.nl/nederland/hoe-bepaal-je-in-coronajid-of-een-leerling-overgaat~bebee68c/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Centraal Planbureau (2015, januari 17). Zittenblijven in het primair en voortgezet onderwijs: Een inventarisatie van de voor- en nadelen. Verkregen op 22 december 2020, van <https://www.cpb.nl/publicatie/zittenblijven-in-het-primair-en-voortgezet-onderwijs-een-inventarisatie-van-de-voor-en-nadelen#:~:text=Zittenblijven%20kost%20500%20miljoen%20euro%20per%20jaar&text=Zittenblijven%20is%20duur.,blijft%20minimaal%20één%20keer%20zitten>.
- Dujardin, A. (2020, juli 11). Door corona bleven er dit jaar minder scholieren zitten. Verkregen op 22 december 2020, van <https://www.trouw.nl/nieuws/door-corona-bleven-er-dit-jaar-minder-scholieren-zitten~b83b11bd/>
- Duysak, S., & Witvliet, M. (2018, oktober 18). Laag aandeel zittenblijvers. Welke factoren dragen bij aan een gering aandeel zittenblijvers? Regioplan.
- Goos, M., Belfi, B., De Fraine, B., Van Damme, J., Onghena, P., & Petry, K. (2013a). Effecten van zittenblijven in het basis- en secundair onderwijs in kaart gebracht: een systematisch literatuurstudie. *Pedagogische studiën*, 90(5), 17-30.
- Goos, M., Schreier, B., Knipprath, H., De Fraine, B., Van Damme, J., Trautwein, U. (2013b). How can cross-country differences in the practice of grade retention be explained? A closer look at national educational policy factors. *Comparative Educational Review*, 57(1), 54-84.
- Klapproth, F., Schaltz, P., Brunner, M., Keller, U., Fischbach, A., Ugen, S., & Martin, R. (2016). Short-term and medium-term effects of grade retention and secondary school.
- Kretschmann, J., Vock, M., Lüdtke, O., Jansen, M., & Gronostaj, A. (2019). Effects of grade retention on students' motivation: A longitudinal study over 3 years of secondary school. *Journal of Educational Psychology*, 111(8), 1432-1446. <https://doi.org/10.1037/edu0000353>.
- Mariano, L. T., Martorell, P., & Berglund, T. (2018). How Does repeating a Grade Impact Students' High School Persistence and Behavior?: The Case of New York City.
- Meijnen, W. (2013). Opstaan tegen zittenblijven: Om moe van te worden. *Pedagogische studiën*, 90, 89-96.
- Righton, N., & Verwiel, E. (2020, mei 25). Eenderde scholen schaft zittenblijven af in coronajaar. Verkregen op 22 december 2020, van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/eenderde-scholen-schaft-zittenblijven-af-in-coronajaar~b4c6d35e/>
- Vandecandelaere, M. (2020, oktober 1). Zittenblijven: Een noodzakelijk gebruik? Verkregen op 22 december 2020, van <https://ppw.kuleuven.be/platform/Blogs/zittenblijven-een-noodzakelijk-kwaad>.
- van Loosdregt, S. (2016, februari 12). De Monitor. Verkregen op 22 december 2020, van <https://demonitor.kro-ncrv.nl/artikelen/zittenblijven-heeft-vaak-averechts-effect-de-feiten-op-een-rij>.
- Weijers, S., Buynsters, M. & Damstra, G. (2015, december). Evaluatieonderzoek pilot alternatieve interventies tegen zittenblijven. Oberon.

Bijlage 1   **Overzicht scholen**

Carmel College Sallant
Het Rhedens Rozendaal
Het Spinoza Lyceum
Jan Tinbergen College
Lingecollege
Montessori College Arnhem
Openbaar Lyceum De Amersfoortse Berg
Sint Nicolaaslyceum
Utrechts Stedelijk Gymnasium
Vakcollege Helmond

Bijlage 2 Gespreksleidraden

Scholen

1. Kunt u zich kort voorstellen, vertellen wat uw functie is, welk type onderwijs biedt en hoe u betrokken bent geweest bij het gesprek/besluitvormingstraject rondom overgaan/zittenblijven op uw school afgelopen jaar?

We hebben begrepen dat uw school het afgelopen jaar ..... [hier kort het antwoord uit het screeningsgesprek noemen op de vraag: Mag ik vragen op welke manier uw school is omgegaan met zittenblijvers tijdens de coronacrisis? Heeft u de bestaande reguliere normen gehandhaafd of bent u hiervan afgeweken? Hoe bent u afgeweken?]

2. Wilt u dit kort toelichten?

Gekozen strategieën

3. Waarom heeft uw school voor deze strategie gekozen?
4. Wanneer is de beslissing hiervoor gemaakt?
5. Op welke manier bent u tot uw besluit gekomen?
6. Zijn docenten bij de keuze voor de strategie betrokken?
  - a. Zo ja, op welke manier?
  - b. Zo nee, waarom niet?
7. Zijn ouders en leerlingen bij de keuze voor de strategie betrokken?
  - c. Zo ja, op welke manier?
  - d. Zo nee, waarom niet?
8. Wie was verantwoordelijk voor de keuze voor de strategie?
9. Wat waren de reacties op het besluit? *(bijvoorbeeld van docenten, ouders en leerlingen)*
10. Welke overwegingen speelden een rol bij de beleidskeuze? *(bijvoorbeeld leerlingen voorwaardelijk of onvoorwaardelijk over laten gaan, de ondersteuning die geboden kan worden na de overgang, ouders/leerlingen wel/niet laten meebeslissen, de aanpak van de scholensluiting tijdens corona en de effecten van online lesgeven op het onderwijs)*
11. Wat waren belemmerende factoren gedurende het keuzetraject? *(bijvoorbeeld geen zicht op de langere termijn effecten, angst voor kansenongelijkheid)*
12. Wat waren helpende factoren gedurende het keuzetraject? *(bijvoorbeeld de mogelijkheid tot ondersteuning vanuit de school, de kosten die gepaard gaan met zittenblijven)*
13. Hoeveel leerlingen hebben van de strategie gebruik gemaakt?

14. Is het percentage leerlingen dat het afgelopen schooljaar is blijven zitten hoger of lager dan voorgaande jaren? Komt dit door de gekozen strategie?
15. Hoe gaat het op dit moment met de leerlingen die gebruik hebben gemaakt van de strategie?

Effecten van strategieën

16. Welke effecten zijn te zien bij leerlingen?
  - e. Hoe hebben ze de beslissing ervaren?
  - f. Welke effecten heeft de beslissing op hun motivatie?
  - g. Wat waarderen ze wel en wat niet?
17. Welke effecten zijn te zien bij docenten?
  - h. Hoe hebben ze de beslissing ervaren?
  - i. Welke effecten heeft de beslissing op het lesgeven?
  - j. Wat waarderen ze wel en wat niet?
18. Welke andere effecten zijn er te onderscheiden?
19. Had u de genoemde effecten verwacht? Waarom wel/niet?

Tot slot

20. Bent u tevreden met de gekozen strategie? Waarom wel/niet?
21. Heeft u de strategie eenmalig ingezet of gaat u de strategie ook in de toekomst (bijvoorbeeld dit schooljaar) inzetten? Waarom kiest u hiervoor?
22. Bent u, door uw ervaringen afgelopen jaar met zittenblijven, anders gaan denken over (het nut van) zittenblijven? Waarom wel/niet?

Leerlingen

1. Kunnen jullie je kort voorstellen, vertellen in welke klas je nu zit en of je zelf wel eens bent blijven zitten?
  - a. Zo ja, wanneer ben je blijven zitten en hoe heb je dit ervaren?

We vragen jullie in de rest van het gesprek naar jullie ervaringen van het afgelopen schooljaar.

Scholen mogen voor een groot deel zelf de regels bepalen wanneer een leerling over gaat en wanneer een leerling blijft zitten. We hebben begrepen dat er bij jullie op school het afgelopen jaar voor gekozen is om ..... [*hier kort het antwoord uit het screeningsgesprek noemen op de vraag: Mag ik vragen op welke manier uw school is omgegaan met zittenblijvers tijdens de coronacrisis? Heeft u de bestaande reguliere normen gehandhaafd of bent u hiervan afgeweken? Hoe bent u afgeweken?*]

Gekozen strategieën

2. Weten jullie waarom jullie school voor deze aanpak gekozen heeft?
3. Is deze aanpak hetzelfde als de jaren ervoor, of is deze aanpak vorig schooljaar veranderd?

4. Zijn jullie betrokken bij de keuze voor deze aanpak?
  - k. Zo ja, door wie? Hoe? Is er naar jouw mening geluisterd en is er iets mee gedaan?
5. Zijn jullie door deze aanpak wel of niet blijven zitten?
  - a. Op welke manier en door wie is de beslissing gemaakt of jullie wel/niet over konden gaan?
  - b. Hadden jullie inspraak bij de beslissing?
  - c. Wat vond je van de beslissing?
6. Hoe gaat het nu met jullie op school? *(bijvoorbeeld moeilijker/makkelijker dan vorig jaar)*
7. Heeft de aanpak van de school rondom zitten blijven hier invloed op gehad?

Effecten van strategieën

8. Wat vinden jullie van de keuze die jullie school heeft gemaakt om [*..inhoudelijke aanpak..*]?
9. Welke gevolgen heeft de aanpak op jullie motivatie voor school?
  - a. Waardoor ga je met plezier naar school? *(bijvoorbeeld vakken waar je goed in bent, sociale contacten, band met docenten, fijn om er nog een jaar langer over te mogen doen)*
  - b. Waardoor ga je met tegenzin naar school *(bijvoorbeeld nieuwe klas met andere leerlingen, te veel herhaling van stof, balen dat je een jaar langer op de vo-school zit)*
  - c. Hoe zit dit bij vakken waar je moeite mee hebt en vakken waarmee je minder moeite hebt? Zijn er verschillen?
10. Wat vinden jullie goed aan de aanpak van jullie school?
11. Wat vinden jullie minder goed aan de aanpak van jullie school?
12. Wat had de school volgens jullie anders moeten doen?
13. Welke andere gevolgen heeft deze aanpak voor jullie? *(bijvoorbeeld in je sociale kring, thuis, bij vrienden, in de relatie met docenten)*

Bijlage 3 Schoolportretten

School 1

Interview school

Gekozen strategie

De coronacrisis heeft de school eind maart 2020 doen besluiten om haar bestaande overgangsbeleid uit te breiden. De school heeft haar bestaande overgangscriteria als uitgangspunt gehouden en is net als andere jaren blijven kijken naar de opdrachten die de leerlingen maakten en de uitslagen van de normatieve toetsen, maar heeft ook naar hun aanwezigheid en gedrag tijdens de online lessen gekeken. En omdat de docenten de persoonlijke interactie met de leerlingen misten hebben ze de leerlingen aanvullend gevraagd om zelf te reflecteren op hun maanden thuis, hun studiegedrag, werkhouding en voortgang en om zichzelf een advies te geven over overgaan of doubleren.

Voor de zelfreflectie is een reflectieformulier gemaakt. Het ingevulde formulier moesten de leerlingen thuis met hun ouders bespreken. De ouders fungeren als klankbord. Uiteindelijk resulteerde het formulier in een actieplan voor de leerlingen tijdens de laatste vijf weken van het schooljaar 2019/2020. In dit plan stond beschreven waarover ze tevreden waren en wat er beter kon. En daarmee gingen de leerlingen aan de slag.

Aan het eind van het schooljaar 2019/2020 vonden de overgangsgesprekken met de mentor, de leerling en de ouders plaats. De mentor beschikte dan over de feedback van de docenten. Zij hadden in Magister een onvoldoende, voldoende of goed aan een leerlinge gegeven gebaseerd op opdrachten en formatieve toetsen, eventueel met uitleg hierover. En daarnaast beschikte de leerling over zijn/haar zelfreflectie, inclusief het advies dat ze zichzelf geven over overgaan of doubleren. De uitkomsten uit dit gesprek gaan vervolgens naar de docentenvergadering. Maar als de docenten zich, op basis van de normen en hun eigen bevindingen niet kunnen vinden in het advies van de leerling, dan kunnen de docenten nog steeds besluiten dat het voor de leerling beter is om te doubleren.

Er is voor het uitbreiden van het bestaande overgangsbeleid gekozen omdat de docenten de persoonlijke interactie met de leerlingen misten en van mening waren dat het niet gepast was om heel streng te zijn op de overgang wanneer er zo weinig zicht op de leerlingen was. Verder speelde de school in 2016 ook al eens met het idee van een eigen overgangsadvies van leerlingen. De aanpak haalde het toen niet vanwege een wisseling in het management en andere prioriteiten, maar de coronacrisis was een goede aanleiding om de voorgestelde aanpak van destijds te vertalen naar de huidige situatie.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De afdelingsleider heeft met een klein groep docenten een plan opgesteld om leerlingen aanvullend op de opdrachten, de normatieve toetsen en hun aanwezigheid en gedrag tijdens het online onderwijs, zelf te laten reflecteren op hun maanden thuis, hun studiegedrag, werkhouding en voortgang en uiteindelijk tot een advies te komen over zittenblijven of overgaan. Het plan is voorgelegd aan de MR, die heeft ermee ingestemd en vervolgens met de docenten gedeeld in de wekelijkse teamoverleggen. De directie was uiteindelijk verantwoordelijk voor de keuze om de overgangsnormen uit te breiden.

De reacties van de docenten waren wisselend. Omdat het plan aansloot bij de visie van de school, was het draagvlak relatief groot. Maar er waren ook kritische vragen, zoals “Wat gebeurt er met het

slaagpercentage, als er meer leerlingen naar de examenklas over zouden gaan". Dit soort vragen zijn besproken in het team en er is samen gekeken of deze vragen wellicht ook positief konden uitpakken. Vanuit de ouders zijn weinig reacties bekend. De leerlingen hebben positief gereageerd op de mogelijkheid om ook zelf te reflecteren op hun maanden thuis, hun studiegedrag, werkhouding en voortgang en om zichzelf een advies te geven over overgaan of doubleren.

Overwegingen bij de beleidskeuze

De keuze van de school om het bestaande overgangsbeleid uit te breiden was vooral een praktische keuze. Op het moment dat de coronacrisis begon en de school over moest stappen op onderwijs op afstand waren er nog niet zoveel toetsgegevens bekend, waardoor het beoordelen van de leerlingen lastig was. Ook misten de docenten de persoonlijke interactie met de leerlingen, omdat ze de leerlingen veel minder zagen. De coronacrisis was daarnaast impliciet ook een mogelijkheid voor de school om te 'experimenteren' met het al langer bestaande idee om leerlingen een eigen overgangsadvies te laten opstellen. "De coronacrisis was een gouden kans om het te proberen".

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

Een belemmerende factor was dat de school vooraf niet goed kon inschatten wat de uitbreiding van het bestaande overgangsbeleid zou betekenen voor de inhoud van de lessen en het bestaande onderwijsprogramma. Een helpende factor was het brede draagvlak onder de docenten voor de uitbreiding.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

Alle leerlingen, behalve de examenklassen, zijn gevraagd om zelf te reflecteren op hun op hun maanden thuis, hun studiegedrag, werkhouding en voortgang en om zichzelf een advies te geven over overgaan of doubleren. Deze zelfreflectie heeft ertoe geleid dat er aan het einde van het schooljaar 2019/2020 een groter percentage leerlingen is overgegaan naar een volgend leerjaar dan voorgaande schooljaren. Ook heeft het ertoe geleid dat een groter percentage 2^e jaars leerlingen heeft gekozen voor de havo in plaats van de mavo. Over de leerlingen die afgelopen jaar met enige twijfel uiteindelijk toch zijn overgegaan heeft de school wel zorgen, met name over hun motivatie en progressie. Ook vraagt de school zich af wat het onderwijs op afstand nou uiteindelijk met het welbevinden van de leerlingen doet. Daarover is nog weinig bekend.

Effecten van de strategie

Het uitbreiden van het bestaande overgangsbeleid heeft ervoor gezorgd dat de huidige examenleerlingen gemotiveerder lijken dan de overige leerlingen. De niet examenleerlingen hebben volgens de school veel moeite met weer in het schoolritme komen en zijn daardoor minder gemotiveerd dan voorgaande jaren en laten minder progressie zien. Het is nog niet precies duidelijk wat de slechtere motivatie en de afgenomen progressie betekent voor de lespraktijk, maar het heeft zeker invloed op het lesgeven van de docenten. De docent heeft te maken met grotere niveaueverschillen en moet zijn/haar lessen hierop aanpassen.

Tevredenheid en toekomst

De school is tevreden met de manier waarop zij het afgelopen schooljaar 2019/2020 haar overgangsbeleid heeft uitgebreid. De zelfreflectie van de leerlingen was een bruikbare aanvulling op de beperkte hoeveelheid aanwezige toetsgegevens en de mening van de docenten. Het is nog niet bekend of ook dit schooljaar 2020/2021 de leerlingen in de gelegenheid worden gesteld om een zelfreflectie te schrijven. De school ziet zeker mogelijkheden, maar ziet ook dat bepaalde zaken nog verder uitgewerkt

dienen te worden. Zo bestaat bijvoorbeeld de vraag of het voor alle leerlingen een goede manier van werken is, of dat het vooral voor een bepaalde groep leerlingen, waarover twijfel bestaat over zittenblijven of overgaan, een goede manier is om zichzelf te bewijzen dat ze het wel kunnen. En met de ervaringen van afgelopen schooljaar, voorziet de school ook meer weerstand onder de docenten, omdat de motivatie en de progressie van leerlingen lijkt te zijn afgenomen.

Door de ervaringen van afgelopen jaar met zittenblijven is de school niet heel anders gaan denken over het nut van zittenblijven. De school is van mening dat het voor sommige leerlingen nog steeds beter is om een jaar over te doen, omdat ze het gewenste niveau aan het einde van een schooljaar simpelweg niet hebben behaald. De ervaringen van het afgelopen schooljaar hebben er wel voor gezorgd dat de docenten meer met elkaar zijn gaan kijken naar hoe ze met leerlingen van verschillende niveaus om kunnen gaan en welke vormen van flexibel onderwijs hierbij passen.

School 2

Interview school

Gekozen strategie

De school is afgeweken van de bestaande reguliere normen met betrekking tot zittenblijven. Door de corona-uitbraak kwamen veranderprocessen die al voor de uitbraak in gang waren gezet in een stroomversnelling terecht. Er was al een plan gemaakt in september 2019 om anders met zittenblijven om te gaan in het schooljaar 2019/2020.

De eerste verandering besloeg de overlegstructuur. Op school was vanuit verschillende hoeken (docenten, leerling-coördinator, afdelingsleiders, mentor, directie) kritiek op de huidige gang van zaken om de rapportvergaderingen. Het kostte veel tijd om met het hele team alle leerlingen te bespreken. Dit levert moeilijkheden op met plannen waardoor docenten/mentoren soms onvoorbereid of te laat komen. Daarnaast zet de eerste reactie vaak de toon voor de verdere bespreking van een leerling, en waren niet alle vakken vertegenwoordigd. Omdat niet alle docenten aanwezig konden zijn, omdat de besprekingen vaak uitliepen, omdat de informatie vooraf niet door iedereen goed aangeleverd werd, ontstond het gevoel van “waar zijn we nu eigenlijk mee bezig?”. In plaats van rapportvergaderingen met het hele team over alle leerlingen, is er in het schooljaar 2019/2020 heel gericht door de mentor en de leerling-coördinator met specifieke docenten over specifieke leerlingen overlegd. Het gaat dan over met name die leerlingen die vóór maart er al slecht voor stonden. Uit deze overleggen is voor een aantal leerlingen het advies gekomen het jaar over te doen. Deze adviezen en de andere aandachtspunten bij leerlingen zijn ter controle aan het hele team rondgestuurd en waar nodig nogmaals besproken waarna ze zijn gedeeld met de leerlingen en hun ouders. Leerlingen hebben vervolgens de keuze gekregen om het advies te honoreren of om te beslissen om toch over te gaan. De leerlingen die gekozen hebben om niet te blijven zitten hebben de keuze moeten onderbouwen in een motivatiebrief.

Een tweede verandering is aandacht voor ‘woordrapporten’ naast het geven van cijfers voor alle leerlingen. Omdat het vanaf maart 2020 niet goed mogelijk was om leerlingen te toetsen, was het nodig om leerlingen op een andere manier te beoordelen (de school heeft daarom bijvoorbeeld besloten om de laatste toestweek niet door te laten gaan). In de woordrapporten beschrijven docenten hoe leerlingen presteren voor hun vak. Een deel van deze woordrapporten was voor de leerlingen inzichtelijk gemaakt in magister. Op de uitspraken van docenten in deze woordrapporten konden leerlingen bijvoorbeeld reageren in hun motivatiebrief.

Een derde verandering was een omslag in het denken van (een aantal) docenten en leidinggevenden door het succes van de zomerschool in de schooljaren voor corona. De zomerschool wordt gezien als een voorbeeld van een personaliseerde aanpak die voor een bepaalde groep leerlingen goed werkt. Leerlingen die normaliter zouden doubleren door slechte prestaties op een aantal vakken, kregen in de zomerschool de kans om bij te leren. Deze leerlingen konden hierdoor gewoon over. Het succes van de zomerschool werd vooral zichtbaar doordat deze leerlingen in de jaren die volgden niet weer in aanmerking kwamen om te blijven zitten op basis van hun schoolprestaties.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

Binnen de school was er al een urgentie vanuit het personeel om het anders te doen. De verandering werd daarom breed gedragen. De schoolleider is uiteindelijk de ‘duwer’ geweest die samen met verschillende personen in het MT, de personeelsraad, leerlingenraad maar vooral de

leerlingcoördinatoren werk heeft gemaakt in het opzetten van de nieuwe werkwijze omtrent zittenblijven en ook in overleg met de afdelingsleiders visie heeft gegeven aan hoe deze andere manier eruit moest komen te zien. Hierbij werd steeds met overleg gepolst of de ontwikkeling van de nieuwe strategie aansloot bij de ideeën van de verschillende partijen. Nadat het besluit voor de nieuwe werkwijze was genomen heeft de schoolleider er altijd achter gestaan en de leerlingcoördinatoren en de afdelingsleiders gemotiveerd om door te zetten: “Zo hebben we het afgesproken, zo gaan we het doen!”. Leerlingen of ouders hebben niet direct invloed gehad op de gekozen strategie. Wel is de strategie in de GMR waar ook ouders in zitten ter instemming voorgelegd. Leerlingen zijn wel betrokken geweest bij de uitwerking ervan, bijvoorbeeld hoe een advies eruit moest zien en wat het betekent. De reacties op de verandering zijn tot nu toe positief, zowel ouders, leerlingen als docenten staan (grotendeels) achter de verandering.

Overwegingen bij de beleidskeuze

De school wilde een efficiency slag slaan in de rapportvergaderingen. Daarnaast wilde de school meer gepersonaliseerd leren naar aanleiding van het succes van de zomerscholen. Belangrijk bij het uitwerken van de nieuwe strategie was daarom ook de visie dat je moet kijken naar het hele kind en dat maatwerk nodig is. Vanuit deze visie heeft de school er bijvoorbeeld niet voor gekozen om leerlingen voorwaardelijk over te laten gaan, dit past in hun ogen niet bij maatwerk. De school heeft er ondanks het succes van de zomerschool ook niet voor gekozen leerlingen extra werk te geven voor of tijdens de zomervakantie. “Leerlingen mogen ook gewoon op vakantie”. Tot slot ziet de school urgentie om werk te maken van de landelijke opdracht om het zittenblijven terug te dringen.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

Een belemmerende factor was het inrichten van het administratiesysteem op de nieuwe werkwijze waarbij woordrapporten belangrijker werden. Dit heeft extra tijd gekost. Een tweede belemmerende factor was het vragen van docenten om de woordrapporten in te vullen. “Voor docenten die leerlingen één keer per week lesgeven en wel fulltime werken is het een behoorlijke klus om voor alle leerlingen een woordrapport te schrijven”.

Een helpende factor was dat het al in de schoolcultuur zat ingebakken om leerlingen mee te nemen in beslissingen over hun schoolloopbaan. Leerlingen zijn bijvoorbeeld vrijwel altijd aanwezig bij de oudergesprekken. Een tweede helpende factor was dat de ontwikkelingen al gaande waren. Zo werden de vergaderingen over de profielkeuze van leerlingen al in de nieuwe stijl gedaan voor de uitbraak. Een derde helpende factor is de corona-uitbraak geweest. Hierdoor zijn ontwikkelingen die gaande waren in een stroomversnelling beland. Daarnaast was het door corona niet mogelijk de bestaande normen te hanteren waardoor een alternatieve strategie noodzakelijk was.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

In totaal hebben 16 leerlingen het advies gekregen om een jaar over te doen. In totaal hebben 5 leerlingen dit advies ter harte genomen. Het percentage zittenblijvers ligt daarmee dit jaar een stuk lager dan normaal. Bij de leerlingen die nu een jaar over doen was vaak meer aan de hand (bijvoorbeeld in de thuissituatie), waardoor achterstanden voor meerdere vakken moeilijk in te lopen waren. De school vindt dat het nu nog te vroeg is om iets te zeggen over hoe het gaat met de leerlingen die over zijn gegaan en de leerlingen die zijn blijven zitten. De resultaten van de laatste toetsweek wijzen op achterstanden bij meerdere leerlingen. Het is nog niet duidelijk of het wel of niet zittenblijven deze resultaten kan verklaren.

Effecten van de strategie

Door de gekozen strategie zijn er aan het eind van het schooljaar 2019/2020 meer leerlingen overgegaan dan in voorgaande schooljaren. Daarnaast heeft de keuze voor deze strategie ertoe geleid dat leerlingen kunnen meebeslissen over of ze blijven zitten of niet.

De eerste reacties op de nieuwe strategie zijn positief. Er zijn echter ook docenten die aangeven toch graag met het hele team te willen overleggen. Het is nog te vroeg om iets te zeggen over verwachte en niet verwachte effecten bij leerlingen en docenten. Enkele docenten hebben wel aangegeven dat leerlingen die over zijn gegaan ondanks het advies om een jaar over te doen niet goed presteren. Dit kan ook het gevolg zijn van een algehele achterstand bij alle leerlingen door corona.

Tevredenheid en toekomst

De school hoopt in de toekomst de leerlingbesprekingen op dezelfde manier te kunnen vormgeven: "Zaak is nu hoe dat we hier het goede van vast kunnen houden". Bij een aantal zaken is verdere ontwikkeling of uitwerking nodig. Allereerst vereist het schrijven van goede objectieve woordrapporten door docenten nog werk. Daarnaast is door het over laten gaan van leerlingen die voorheen zouden blijven zitten de noodzaak voor maatwerk groter dan voorheen. Dit is "de volgende stap" waar de school aan gaat werken. Tot slot moet de school nog uitdenken hoe de nieuwe strategie er dit jaar uit gaat zien nu de normen voor overgaan op basis van de cijfers weer hanteerbaar zijn.

School 3

Interview school

Gekozen strategie

Op deze school heeft voor de coronacrisis al een aanpassing plaatsgevonden in de afspraken rondom zittenblijven. Sinds het einde van het schooljaar 2018/2019 zijn er duidelijke normen die bepalen of leerlingen over mogen of 'een bespreek geval zijn'. De bespreekgevallen worden in een rapportvergadering door het team besproken en in deze vergadering wordt de uiteindelijke beslissing genomen of een leerling over gaat of blijft zitten. Het team bespreekt daarbij voor elk van deze leerlingen of er een meerwaarde is om te blijven zitten of dat het beter is om een leerling met een maatwerkpakket over te laten gaan. Waar mogelijk gaat de voorkeur van het team daarbij uit naar overgaan met maatwerk in plaats van doubleren.

In maart 2020 heeft de directeur met ruggenspraak van het MT en het team besloten om alle leerlingen in het schooljaar 2019-2020 over te laten gaan. Het was niet mogelijk om de bovengenoemde normen te hanteren, omdat door de schoolsluiting het toetsen en beoordelen van leerlingen lastig was. Er is voor gekozen om deze beslissing niet te delen met ouders en leerlingen, zodat de leerlingen nog wel hun best zouden blijven doen voor hun schoolwerk.

In aantocht naar de eindrapporten is aanvullend besloten om aan het eind van het schooljaar 2019-2020 niet uitsluitend een cijferrapporten te geven, maar ook woordrapporten. Door het op afstand toetsen en de verschillen in leerattitude bij leerlingen tijdens het onderwijs op afstand liepen de cijfers van de leerlingen sterk uiteen, waardoor deze volgens het team als onvoldoende representatief beschouwd konden worden. De woordrapporten zijn door de mentoren opgesteld. Zij zijn daarbij aangestuurd door de afdelingsleiders en van input voorzien door verschillende docenten. Middels deze gecombineerde cijfer-/woordrapporten is er aan het einde van het schooljaar een terugkoppeling geweest naar ouders en leerlingen over de voortgang gedurende het schooljaar 2019-2020.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De directie heeft met ruggenspraak van het MT en het docenten team de beslissing genomen om alle leerlingen in het schooljaar 2019-2020 over te laten gaan. De beslissing is in maart 2020, vrij snel na het uitbreken van de coronacrisis, genomen. Zowel binnen het MT als bij de docenten was er draagvlak voor de beslissing.

Uitwerking van de woordrapporten is door een groepje mentoren opgepakt. Zij hebben een voorstel gedaan voor wat daarin moest komen te staan en hier feedback voor opgehaald bij het docententeam.

Overwegingen bij de beleidskeuze

Door de overgang naar onderwijs op afstand was al snel duidelijk dat het hanteren van de overgangsnormen niet mogelijk was. De beslissing om leerlingen in deze tijd te laten zitten was niet goed uit te leggen volgens de school. Vanuit de docenten was er snel behoefte aan duidelijkheid. Door de snelle beslissing, om in het schooljaar 2019-2020 geen leerlingen te laten doubleren, konden docenten zich vanaf het begin volledig richten op de omschakeling naar online onderwijs en de kerntaak "het in beeld krijgen en houden van de leerlingen". De beslissing werd niet gedeeld met leerlingen om ze gemotiveerd te houden, zodat ze zich in bleven zetten voor hun schoolwerk. Docenten verwachtten namelijk niet dat de leerlingen zich zouden blijven inzetten voor school als ze wisten dat ze toch over zouden gaan. De beslissing is zodoende ook niet met ouders gedeeld. In aanloop naar de

eindrapporten heeft de school ervoor gekozen deze aan te vullen met een woordrapport geschreven door de mentor. Op deze wijze wilde de school toch een terugkoppeling geven over de voortgang van de leerlingen.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

De wijziging naar de nieuwe strategie verliep zonder problemen. De beslissing werd breed gedragen en kon daardoor snel genomen worden door de directie. Docenten vonden het fijn snel duidelijkheid te hebben over waar de prioriteiten voor de periode van online onderwijs moesten liggen. De beslissing leidde tot minder "ballast" bij docenten "die het al moeilijk genoeg hebben om de boel draaiende te houden".

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

De school schat in dat ongeveer twee leerlingen per klas die voorheen bespreekgevallen waren geweest in het schooljaar 2019-2020 door de nieuwe strategie zijn overgegaan. Het percentage zittenblijvers is daarmee lager dan voorgaande jaren, maar ook voorgaande jaren was het percentage daadwerkelijke zittenblijvers op deze school laag. Er zijn dus geen grote verschillen waar te nemen. Met acht leerlingen en hun ouders is aan het eind van het schooljaar 2019-2020 een gesprek gevoerd over de overgang naar het volgende jaar. Het doel van deze gesprekken was onduidelijkheid voorkomen bij ouders en leerlingen wanneer het met deze leerlingen in de volgende schooljaar niet goed zou gaan.

Effecten van de strategie

De insteek bij de herstart van het onderwijs in het schooljaar 2020/2021 was om leerlingen weer 'in het ritme krijgen'. Er wordt dus nog niet gewerkt aan het inhalen van eventuele achterstanden in de vaklessen. Het is volgens de school nog afwachten of de eerste rapportresultaten van de leerlingen ook daadwerkelijk slechter zijn dan voorgaande jaren. De verwachting is dat dit per vakgebied sterk kan verschillen.

Een aantal leerlingen valt het huidige schooljaar 2020/2021 wel op bij docenten vanwege hun gedrag. Zo zijn 2 à 3 leerlingen doorgestroomd naar klas 2, terwijl deze wellicht in de normale situatie naar het vso waren doorgestroomd. Deze leerlingen hebben nu extra begeleiding nodig om in klas 2 mee te kunnen komen. Daarnaast merken de docenten in klas 2 dat de groepsvorming in het schooljaar 2019/2020 door de corona uitbraak verstoord is geweest. Hierdoor ervaren docenten problemen in de leerattitude van sommige leerlingen. Deze leerlingen vertonen niet het gewenste schoolse gedrag: concentratieproblemen in de klas, gebrek aan luisterhouding, geen werkhouding/huiswerkhouding. Docenten merken dat deze leerlingen de lessen verstoren en veel aandacht vragen wat ten koste gaat van andere leerlingen. Hiervoor zijn interventies gedaan in de klas. Leerlingen hebben een weerbaarheidstrainingen gehad. Met deze training wil de school persoonlijk gedrag van leerlingen bevorderen en respect voor anderen aanleren. Daarnaast is soms sprake van (groeps)druk waartegen leerlingen moeilijk weerstand kunnen bieden. Hier wordt in de training ook aandacht aan besteed.

Vergelijkbare problemen spelen bij de leerlingen die in het schooljaar 2020/21 vanuit groep 8 naar klas 1 zijn gegaan. Docenten ervaren niet zozeer een inhoudelijke achterstand, als wel in de sociaal emotionele ontwikkeling. Voor deze leerlingen is het extra lastig, omdat ze op een nieuwe school starten die ook nog eens in een nieuwe situatie opereert. In klas 3 en 4 spelen deze problemen minder.

Tevredenheid en toekomst

De school is tevreden over de gekozen strategie. In principe willen docenten namelijk leerlingen niet laten doubleren. Er moet een duidelijke overtuiging zijn dat zittenblijven echt nodig is. De voorkeur gaat altijd uit naar overgaan met een maatwerk oplossing. Toch is het over laten gaan van alle leerlingen in het schooljaar 2019/2020 een incidentele beslissing geweest. De duidelijkheid die overgangsnormen geven bij het bespreken van leerlingen wordt als prettig ervaren door docenten en daarom wordt dit schooljaar de oude strategie weer gehanteerd.

School 4

Interview school

Gekozen strategie

De school is in het schooljaar 2019/2020 afgeweken van de reguliere overgangsregeling, waarbij op basis van cijfernormen en rapportvergaderingen voor elke leerling een beslissing over overgaan of zittenblijven werd genomen. Direct na de schoolsluiting halverwege maart 2020 heeft de schoolleiding besloten de cijfers die tot dan toe behaald waren door leerlingen te “bevriezen”. Dat wil zeggen dat de cijfers tot dat moment een eigen gemiddelde vormden dat niet beïnvloedt kon worden door alle resultaten die leerlingen daarna behaalden. Daarna heeft de schoolleiding aan de 10 onderwijskundige teams gevraagd een systematiek te bedenken waarmee de ontwikkeling van leerlingen kon worden gevolgd en beoordeeld. De eisen van de schoolleiding aan deze systematiek waren dat alle vorderingen formatief moesten worden geformuleerd en toetsen alleen formatief mochten worden aangeboden.

Vanaf mei 2020 is aan alle docenten vervolgens gevraagd om in het administratiesysteem goed aan te geven hoe de leerling zich inzet en hoe de werkhouding en het welbevinden van de leerling is. De rapportvergaderingen vonden namelijk in 2020 vanwege corona een kleinere setting plaats dan normaal: met de teamleider en een kaderdocent en mentor. Om in deze setting een goed onderbouwd advies te kunnen formuleren was het essentieel dat de informatie rondom de werkhouding en inzet van leerlingen goed bijgehouden werd. Uit deze besprekingen is een advies gekomen naar de leerlingen om over te gaan of om een jaar over te doen op basis van de cijfers tot medio maart 2020, en informatie uit formatieve toetsing, inzet, studiehouding en welbevinden na medio maart. De adviezen zijn gedeeld met de leerlingen en ouders in de vorm van gestandaardiseerde brieven. Leerlingen met een negatief doorstroomadvies hebben met hun ouders en de mentor een gesprek gehad. Vooraf aan de overgangsbesprekingen heeft de mentor met ouders en leerling gesproken over hun standpunt ten aanzien van de leervorderingen en de zienswijze van de mentor. Na afloop van de overgangsbesprekingen heeft de mentor het advies van de docenten beargumenteerd. Vervolgens hebben ouders en leerlingen de keuze gekregen om het advies aan te nemen of naast zich neer te leggen. De ouders hebben hun beslissing schriftelijk bevestigd en verklaard voor een heel schooljaar te kiezen bij doorstroom.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De keuze om de cijfers te bevriezen en de 10 onderwijskundige teams de opdracht te geven om na te denken over een andere manier om leerlingen te volgen en te beoordelen is gemaakt door de schoolleiding. De docenten in de teams zijn vervolgens betrokken bij de uitwerking van de aangepaste manier van werken. Aan hen is gevraagd iedere vorm van toetsing formatief te maken zodat iedere leerling gerichte feedback kon krijgen op de leervorderingen. Daarnaast zijn zij gevraagd manieren te bedenken om de inzet, de werkhouding en het welbevinden van de leerlingen te volgen en te beoordelen. Zij kregen daarbij veel ruimte om zelf te kiezen hoe ze dit wilden vormgeven. De leerlingen zijn niet bij de aanpassing van de reguliere overgangsnormen betrokken. In gesprekken met de ouderraad zijn ouders wel betrokken. De gesprekken waren opbouwend en ouders waren positief over de aanpassingen in de bevordering.

Hoewel de reacties van de docenten overwegend positief waren, waren er ook docenten die liever de reguliere overgangsnormen gehanteerd hadden.

Overwegingen bij de beleidskeuze

De directe aanleiding om te beslissen anders met bevordering en doubleren om te gaan was de overgang naar online onderwijs op afstand. Omdat deze vorm van onderwijs voor docenten en leerlingen een grote omschakeling vereiste, heeft de school geoordeeld dat cijfers en beoordelingen uit deze periode niet representatief geacht konden worden. Alleen naar de cijfers kijken bij de beslissing over bevordering zou leerlingen tekort kunnen doen volgens de school: “Wie zijn wij om te beweren dat wij in deze periode de wijsheid in pacht hebben om een goede beslissing over bevordering te kunnen nemen”.

Daarnaast zijn theorieën over effectieve ouderbetrokkenheid (de driehoek van school-ouder-leerling) doorslaggevend geweest voor de schoolleiding bij de keuze om ouders en leerlingen mee te laten beslissen over de doorstroom.

Daarnaast was er een wens vanuit de schoolleiding om af te stappen van de cijfernormen en de rapportvergadering waarin besloten werd of een leerling kon overgaan of moest blijven zitten en meer op een formatieve manier om te gaan met het toetsen en begeleiden van leerlingen. Zo hangt bij leerlingen niet het hele jaar de rapportvergadering “als het zwaard van Damocles boven het hoofd”.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

Gedurende het traject naar een nieuwe manier van bevorderen of doubleren was er sprake van weerstand in twee van de tien onderwijskundige teams. Deze weerstand kwam voort uit “het idee dat cijfers macht geven”. Leraren gebruiken cijfers om leerlingen te waarschuwen en stimuleren om goed hun best te doen op school. Daarnaast bestond het idee dat leerlingen niet meer hun best zouden doen als ze weten dat ze overgaan. In de twee teams zijn de teamleiders in gesprek gegaan met mentoren en docenten om een weg te vinden in deze systematiek. Het is niet duidelijk of na deze gesprekken was meer begrip was voor de nieuwe aanpak, maar het gevolg is wel geweest dat docenten ermee aan de slag zijn gegaan.

Een helpende factor bij de implementatie van de nieuwe overgangsregeling was de pilot in havo 4 die loopt vanaf het schooljaar 2018/2019. In deze pilot hebben leerlingen meer inspraak in hun bevordering. Door de pilot in havo 4, was het voor sommige teams vrij makkelijk om te schakelen naar de nieuwe overgangsregeling. Een andere helpende factor was de gerichte sturing vanuit de schoolleiding en afdelingsleiders om “overload” bij leerlingen te voorkomen. De school was van mening dat het één op één overzetten van alle fysieke lestijd naar digitale lestijd te intensief zou zijn voor leerlingen en docenten. Van elke drie fysieke lessen, mocht één uur online onderwijs gegeven worden. Hierdoor is bewust ruimte gecreëerd voor docenten en mentoren om groepjes leerlingen maar ook individuele leerlingen te (video)bellen om te bespreken hoe het gaat met het schoolwerk en het werken in de thuissituatie. Daarnaast ontstond ook ruimte voor docenten om onderling over leerlingen te spreken zodat iedereen goed op de hoogte was.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

De percentages doorstroom in het schooljaar 2019/2020 zijn vergelijkbaar met voorgaande leerjaren. Leerlingen en ouders zijn niet sterk afgeweken van het afgegeven advies. Slechts bij één afdeling zijn meer leerlingen doorgestroomd naar het volgende leerjaar, namelijk bij doorstroom van havo 3 naar havo 4. De leerlingen zijn heel enthousiast, omdat ze in principe gewoon over kunnen en mogen als ze dat willen. Mentoren merken daarnaast dat er bij leerlingen ook bewustwording is dat overgaan ook betekent dat de leerling aan een aantal zaken hard moet werken om het jaar erna te halen. De

gesprekken tussen leerling en mentor leidden tot motivatie om aan deze zaken te werken. Voor een klein groepje leerlingen leidde het overgaan naar het examenjaar ook tot stress, mede door de aanpassingen in het PTA. Dit kwam door de realisatie dat ze nog veel moeten doen om het examen te halen.

Effecten van de strategie

De school heeft geconstateerd dat er vooralsnog geen verschillen zijn in schoolprestaties tussen leerlingen met een positief en leerlingen met een negatief bevorderingsadvies. De school verwacht daarnaast dat de systematiek een positief effect heeft op de motivatie van leerlingen die zijn doorgestroomd, maar geeft aan dit niet te monitoren en kan hierover dus geen uitspraken doen. Door de vele corona maatregelen is het echter lastig om de effecten van de overgangsregeling te isoleren.

Een bijkomstig effect van de aangepaste overgangsregeling is dat het “relationele onderwijs” vanuit het vmbo is overgewaaid naar de havo, vwo en gymnasium teams. Door de samenwerking tussen docenten en de intensieve begeleiding van leerlingen door mentoren en docenten komt de motivatie om te leren steeds meer voort uit de goede relatie tussen docent en leerling.

Tevredenheid en toekomst

De school is heel tevreden met hoe er uiteindelijk is omgegaan met bevordering en doubleren in het schooljaar 2019/2020. Aan het begin van het schooljaar 2019/2020 waren de oude bevorderingsnormen echter voor 2 jaar vastgelegd. De bevordering in het schooljaar 2020/2021 zal daarom op grond van de oude normen plaatsvinden. De schoolleiding en een groot deel van de docenten hebben de ambitie om na het schooljaar 2020/2021 leerlingen en ouders weer meer inspraak te geven in beslissing en hopen dat het breder kijken naar de ontwikkeling van leerlingen binnen de school gemeen goed wordt. Daarnaast wil de school bijvoorbeeld meer formatief toetsen en stimuleren dat leerlingen eigenaar worden van hun leerproces door de leerlingen zelf informatie te laten verzamelen over hun ontwikkeling in een portfolio. De school wil dat al deze zaken een belangrijkere bronnen gaan worden voor de beslissing over de bevordering van leerlingen.

Interview leerlingen

We hebben met 5 leerlingen gesproken. Eén leerling heeft het afgelopen jaar te maken gehad met de nieuwe overgangsregeling. Deze leerling heeft besloten over te gaan. Drie leerlingen zijn in een eerder jaar blijven zitten. De laatste leerling heeft niet met zittenblijven te maken gehad.

Gekozen strategie

De leerlingen weten niet precies waarom de school van de reguliere overgangsregeling is afgeweken. De leerlingen denken dat voor een andere aanpak gekozen is omdat het door de corona-uitbraak en door het vastzetten van de cijfers niet meer mogelijk was voor leerlingen die er slecht voorstonden om hun cijfers op te halen. De leerlingen weten ook te vertellen dat in voorgaande jaren soms ook al de keuze voor overgaan en doubleren aan leerlingen werd gegeven. De ervaren keuzevrijheid was bij een leerling die in een eerder jaar was blijven zitten niet heel groot: de mentor gaf “met klem het advies om het jaar over te doen” omdat de schoolprestaties onvoldoende waren. Waarom aan sommige leerlingen in het verleden de keuze werd gegeven weten de leerlingen niet. De leerlingen vinden het goed dat nu aan alle leerlingen de keus is gegeven. In de eerste plaats omdat het voor leerlingen niet mogelijk was om de cijfers op te halen. Daarnaast wordt de precieze argumentatie door de mentor en het gesprek met de ouders naar aanleiding van het advies gewaardeerd. Dit geldt ook voor leerlingen met een positief advies, omdat ook zij de keuze kregen om het jaar over te doen. Hoewel zij niet officieel met de mentor

hierover spraken, ontstonden wel vaker gesprekken aan de keukentafel met ouders over doorstromen en doubleren. Tot slot hebben de leerlingen ervaren dat docenten persoonlijker bij hen betrokken waren en bereid waren hen te helpen.

Betrokkenheid bij de keuze voor de strategie

De leerlingen geven aan niet betrokken te zijn geweest bij de keuze en de uitwerking van de aangepaste overgangsregeling.

Betrokkenheid bij de beslissing over zittenblijven of overgaan

Na de rapportvergadering werd het officiële advies over zittenblijven of overgaan opgesteld door de school en daarna zijn de leerlingen pas om hun mening gevraagd. Door de persoonlijke band met de mentor was het advies geen grote verrassing voor de leerlingen. Uit de gesprekken gedurende het jaar was al duidelijk of een leerling ‘in de gevarenzone’ zat of niet. In het gesprek met de ouders en leerlingen heeft de mentor uiteengezet wat de voor- en nadelen waren van blijven zitten en overgaan. Voor de leerlingen was het daarom duidelijk waar zij aan moesten werken om het volgende jaar te kunnen halen. Daarom heeft de leerling in dit gesprek die gebruik heeft gemaakt met de aangepaste overgangsregeling uiteindelijk gekozen om naar het volgende jaar over te gaan.

Hoe gaat het nu met de leerlingen

De leerling in dit gesprek die gebruik heeft gemaakt van de aangepaste overgangsregeling vindt dat het goed gaat en ervaart geen verschil in niveau met andere leerlingen. Het lukt om cijfers van het schooljaar 2019/2020 op te halen. Docenten hebben zich behulpzaam opgesteld en zijn bereid te helpen: “Ze zeggen: We gaan er alles aan doen om de cijfers op te halen”.

De leerlingen in het gesprek die in eerdere jaren zijn blijven zitten herkennen deze bereidwilligheid van docenten voor een maatwerk aanpak niet. Hoewel de school ondersteuningsuren aanbiedt voor alle leerlingen, geven zij aan dat deze niet gezien kunnen worden als extra persoonlijke aandacht. De groepen leerlingen die de ondersteuningsuren volgen zijn vaak groot (“50 leerlingen”) en de inhoud is daardoor niet gericht op wat een specifieke leerling nodig heeft. Verschillende leerlingen geven daarom aan op eigen initiatief buiten de school bijlessen te zijn gaan volgen.

Effecten van de strategie

De motivatie van de leerling die gebruik heeft gemaakt van de aangepaste overgangsregeling en over is gegaan is goed: “Ik wil dit jaar goed beginnen”. De leerling zegt zichzelf nu goed voor te bereiden op de lessen en bijlessen te hebben genomen. De leerling is ook gemotiveerd omdat hij/zij zich wil bewijzen: “Ik wil graag laten zien dat ik het wel kan”. De leerlingen die in eerdere jaren zijn blijven zitten herkennen dezelfde verbetering in hun motivatie. “Ik wilde het jaar dit keer wel goed halen”. Een leerling onderkent dat de motivatie in de loop van de tijd minder is geworden vanwege de overgang naar online onderwijs. Geen van de leerlingen benoemt verder dat er problemen op sociaal gebied zijn ontstaan door het zittenblijven. Allemaal hebben ze vrij snel nieuwe vrienden gemaakt in hun nieuwe klas.

Tevredenheid en toekomst

De leerlingen waarderen de persoonlijke betrokkenheid van de mentoren/docenten tijdens de schoolsluiting in het schooljaar 2019/2020 zeer. Ook vinden ze het fijn dat ze nu zelf inspraak hebben in de beslissing om over te gaan of niet. De leerlingen vinden dit goed omdat bij sommige leerlingen ouders niet zo betrokken zijn bij school. De nieuwe overgangsregeling leidt namelijk tot meer dialoog

tussen leerlingen en ouders en leerlingen en mentoren. Wel trekken de leerlingen in twijfel of het bieden van een keuze bij alle leerjaren een goed idee is. De leerlingen vermoeden dat bijvoorbeeld een tweede klasser sneller vanwege sociale aspecten voor overgaan zou kiezen, hoewel dit vakinhoudelijk geen goed idee zou zijn.

De leerlingen hebben niet direct suggesties voor verbetering. Wel vinden ze dat de mening van de leerling al eerder meegenomen zou kunnen worden in het traject en niet pas na het uitbrengen van het advies. De leerlingen weten dat leerlingen die worden besproken vaak niet de beste relatie hebben met hun docenten. Daarom willen ze graag dat de mening van de leerling ook al meegenomen wordt in de rapportvergaderingen. In een reactie geeft de schoolleiding aan deze mening van de leerlingen te delen en dat het de intentie is om de input van leerlingen bij de rapportvergaderingen in het vervolg mee te nemen.

School 5

Interview school

Gekozen strategie

De school is in het schooljaar 2019-2020 afgeweken van de reguliere normen voor overgaan. In juni 2020 is er besloten om de leerlingen die normaal gesproken niet over zouden gaan dit jaar alleen het advies te geven om niet over te gaan. In deze groep leerlingen vallen ook de leerlingen die anders eerst als 'bespreekgeval' in het team besproken werden of zij wel of niet over konden gaan. De besluitvorming is op dezelfde manier gegaan zoals dat voorgaande jaren ook is gegaan. Echter is dit besluit nu als een advies gegeven. De uiteindelijke beslissing werd bij de ouders en leerlingen gelegd en zij kregen de ruimte om van dit advies af te wijken.

Het gegeven advies werd gebaseerd op de cijfers die leerlingen tot dan toe behaald hadden en de werkhouding gedurende de periode van onderwijs op afstand de laatste maanden van het schooljaar 2019/2020. Naar aanleiding van de afgegeven adviezen heeft de school gesprekken gevoerd met de ouders en leerlingen. De uiteindelijke keuze die ouders en leerlingen hebben gemaakt was bindend, leerlingen kunnen niet halverwege het schooljaar toch terug naar een jaar lager.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

Toen de scholen moesten sluiten heeft de directie verschillende overgangsregelingen naast elkaar gelegd, onder andere die van de nabijgelegen scholen. De aangepaste overgangsregeling is daar uit voort gekomen en vervolgens in de MR besproken. Aan de ouders in de MR is gevraagd om dit idee eens te peilen bij andere ouders en na te gaan hoe zij er over dachten. Nadat het besluit genomen was om de overgangsregeling aan te passen, is dit in de teamvergadering besproken met de docenten. De meeste docenten vonden het besluit heel begrijpelijk en er was dan ook nauwelijks weerstand bij de docenten.

Ook vrijwel alle ouders hadden begrip voor deze aangepaste overgangsregeling. Sommige ouders vonden het wel lastig en hebben geworsteld met de keuze wat met het advies te doen. Normaal gesproken ligt het beslissingsrecht bij de school en nu kregen de ouders dat recht. Een aantal ouders gingen het gesprek goed aan met hun kind, andere ouders hebben daar meer moeite mee gehad. Achteraf heeft de school een evaluatie onder ouders uitgevoerd. Over het algemeen zijn alle ouders heel tevreden over hoe het is verlopen.

Overwegingen bij de beleidskeuze

De school heeft besloten om de normering aan te passen, omdat het geen normaal schooljaar was geweest. Zo hebben toetsweken niet plaats kunnen vinden, waardoor leerlingen cijfers misten en hebben zij een langere tijd afstandsonderwijs gevolgd. Het afstandsonderwijs was aan het begin voor iedereen nieuw, waar docenten en leerlingen nog hun weg in moesten vinden. Ook waren er leerlingen met beperkte mogelijkheden, bijvoorbeeld omdat zij geen laptop hadden. Er zijn daarom leerlingen die achterstanden hebben opgelopen. Het voelde voor de school onterecht om deze leerlingen dan 'af te straffen' op basis van de gevolgen van het afstandsonderwijs.

In juni 2020 is de aangepaste overgangsregeling naar leerlingen en ouders gecommuniceerd. De school heeft er bewust voor gekozen om dit zo laat mogelijk te communiceren, omdat zij verwachtte dat de motivatie van de leerlingen af zou nemen als zij dit al eerder zouden communiceren.

Om tot deze aangepaste strategie te komen, heeft de school gekeken naar wat de scholen in de omgeving doen. Veel van de nabijgelegen vo-scholen vallen onder hetzelfde schoolbestuur en hanteerden dan ook dezelfde aanpak. De school heeft voor een soortgelijke overgangsregeling gekozen om zo in de regio een beetje dezelfde lijn aan te houden. Ook heeft de school gekeken naar wat zij reëel en haalbaar vonden.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

Een belangrijke factor gedurende het keuzetraject was dat alles nieuw was. Dat maakte het soms moeilijk, want het roept de vraag op of men wel het goede doet. Tegelijkertijd zorgde de urgentie er ook voor dat er wel iets gedaan móest worden. Dat maakte dat het besluit in vrij snelle tijd genomen kon worden en dat betrokkenen hier ook begrip voor hadden.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

Het aantal leerlingen dat is blijven zitten in het schooljaar 2019-2020 is aanzienlijk lager dan voorgaande jaren. Dat komt omdat ongeveer 80 procent van de leerlingen met het advies om te doubleren, er voor heeft gekozen dit advies niet op te volgen en over te gaan.

Voor de leerlingen met een advies (en/of achterstanden) heeft de school een zomerprogramma en extra instructie-uren aangeboden. Dit werd mogelijk gemaakt door de extra middelen vanuit het ministerie van OCW om achterstanden opgelopen in de coronacrisis weg te werken. Volgens de school was dit erg waardevol. Ondanks deze mogelijkheden om achterstanden weg te werken, ziet de school dat het voor veel leerlingen alsnog niet voldoende is. De leerlingen die tegen het advies in zijn overgegaan naar het volgende leerjaar worden in het schooljaar 2020-2021 extra nauw gemonitord. Met de meeste van deze leerlingen gaat het momenteel niet goed. De leerprestaties blijven achter en zij hebben moeite om mee te komen in de klas. “Wij hoopten dat deze leerlingen zouden laten zien dat zij het toch nog konden. Maar de cijferlijsten die ik nu zie, zijn wel echt dramatisch”. De school doet er zoveel mogelijk aan om deze leerlingen te ondersteunen.

Er zijn ook twee groepen leerlingen die tegen het advies in zijn overgegaan waarmee het wel goed gaat:

1. Leerlingen die anders ‘bespreek-gevallen’ waren. Bij deze leerlingen was er twijfel of zij wel of niet over zouden gaan. Normaal gesproken werden deze leerlingen in het team besproken voordat het besluit werd genomen. De school ziet dat deze leerlingen het over het algemeen wel goed doen nu ze toch zijn over gegaan naar het volgende leerjaar.
2. Leerlingen die over zijn gegaan van het 3^e naar het 4^e leerjaar (havo en vwo). Deze leerlingen laten na het derde leerjaar een aantal vakken vallen. Dat werkt voor een deel van de leerlingen in hun voordeel, omdat zij vakken waar ze moeite mee hebben niet langer hoeven te volgen.

Effecten van de strategie

De school vindt het nog te vroeg om al te spreken van effecten bij leerlingen. Dit zullen de cijfers aan het einde van het schooljaar 2020/2021 moeten uitwijzen. Desalniettemin zien zij wel al een aantal effecten bij de leerlingen waarbij er twijfel was of zij wel of niet over zouden gaan. De zomerschool heeft voor deze leerlingen een positief effect gehad. Ook merkt de school dat deze leerlingen het over het algemeen goed doen op school. Dit was ook wat de school vooraf gehoopt had. Dat veel leerlingen ervoor hebben gekozen om tegen het advies in toch over te gaan, is meer dan dat de school had verwacht. Ook hadden zij gehoopt dat er met deze leerlingen nu minder problemen zouden zijn en dat zij zich meer op zouden trekken.

De strategie heeft ook op docenten effect gehad. De niveauverschillen in de klassen zijn groter en vooral bij de examenleerlingen lijkt het algemene niveau iets lager te liggen. “Als docent is het moeilijk om het niveau te bewaken waar je naartoe moet. Je moet terug, maar ook vooruit richting het eindexamen. Dat is een hele duidelijke eindstreep die ze aan het einde van het jaar moeten halen”. Daarnaast zijn leerlingen regelmatig afwezig, doordat zij thuis moeten blijven door coronaklachten. Dit vraagt van docenten dat zij meer moeten inspelen op de niveauverschillen in de klas door te differentiëren. Een klein aantal docenten maakt zich zorgen over de eindexamenresultaten. Als deze resultaten tegenvallen, vragen sommige docenten zich af of zij hier op ‘afgerekend’ worden.

Tevredenheid en toekomst

Met de kennis van nu, zou de school wellicht strenger kunnen zijn in hun beoordeling. Bijvoorbeeld door alleen de bespreekgevallen een vrijblijvend advies te geven en voor de andere leerlingen toch een bindend advies af te geven. Maar op het moment dat de keuze werd gemaakt afgelopen schooljaar 2019/2020, had de school deze ervaringen en kennis nog niet. De school is tevreden over de extra ondersteuning die zij hebben kunnen bieden in de vorm van een zomerprogramma en extra uitleguren. Een deel van de leerlingen heeft hier echt baat bij gehad.

Het is binnen de school nog niet besproken of zij de aangepaste overgangsregeling die afgelopen schooljaar 2019/2020 is toegepast ook dit schooljaar 2020/2021 weer gaan toepassen. Daarvoor willen ze eerst de effecten later in het schooljaar bekijken. De school hoopte dat de ervaringen zo zouden zijn, dat zitten blijven wellicht veel minder vaak nodig zou zijn of zelfs helemaal af te schaffen. Het is nu nog te vroeg om daar al over na te denken.

School 6

Interview school

Gekozen strategie

Op het moment dat de coronacrisis (februari/maart 2020) begon, is op deze school het overleg over andere overgangsnormen gestart. Er is wel gekeken naar de toetsresultaten van de leerlingen, maar omdat het onderwijs tijdens de coronacrisis anders was dan normaalgesproken, werd er op de school besloten dat een leerling niet afgerekend mocht worden op de laatste toets van het schooljaar. Als gevolg hiervan zijn de overgangsnormen aangepast.

Met de reguliere overgangsnormen werd er op de school onderscheid gemaakt tussen drie categorieën leerlingen: 1) leerlingen die sowieso bevorderd zijn (met bijvoorbeeld maximaal twee onvoldoendes), 2) leerlingen die in de bespreekmarge vallen (met bijvoorbeeld twee tot vier onvoldoendes) en 3) leerlingen die sowieso niet bevorderd zijn (met bijvoorbeeld meer dan vier onvoldoendes). De criteria voor het aantal onvoldoendes verschillen per jaarlaag en onderwijssoort. In de gekozen strategie is deze laatste categorie is weggefallen. Alle leerlingen met meer dan twee onvoldoendes vallen nu in de bespreekmarge. Er wordt per leerling overlegd of deze wel of niet over mag naar het volgende jaar.

De overleggen met betrekking tot de leerlingen in de bespreekmarge zijn ook aangepast. Voorheen werden rapportvergaderingen georganiseerd waar alle docenten van de betreffende leerling bij aanwezig waren. Vanwege het grotere aantal leerlingen dat door de aangepaste overgangsnormen in de bespreekmarge viel, was dit niet haalbaar. Daarom heeft de mentor informatie verzameld bij de collega-docenten en op basis van die informatie heeft de mentor samen met de afdelingsleider een besluit genomen over het wel/niet bevorderen van de leerling. Deze beslissing is vervolgens ter informatie rondgestuurd naar de collega-docenten. De beslissing werd enkel heroverwogen bij heel zwaarwegende bezwaren vanuit de collega-docenten.

De criteria voor het wel/niet bevorderen van de leerlingen in de bespreekmarge zijn ook aangepast. Persoonlijke omstandigheden zijn zwaarder meegewogen. Zo is er gekeken of de leerling voor de coronacrisis al op 'niet overgaan' stond. Als dit zo was dan is dit advies in de meeste gevallen blijven staan. Wanneer de leerling tijdens de coronacrisis op 'niet overgaan' kwam te staan, dan kreeg de leerling in principe het voordeel van de twijfel, tenzij ouders of leerlingen zelf hebben aangegeven dat ze niet over wilden gaan.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De schoolleider is nauw betrokken geweest bij het besluit voor de strategie. Met het MT is overlegd en de gekozen strategie is vervolgens besproken tijdens de MR-vergadering. Op die manier hebben docenten, ouders en leerlingen inspraak gehad in de keuze voor de strategie.

Over het algemeen vonden ouders en leerlingen de strategie prettig. Toch bestond er ook een angst dat er willekeur zou zijn, omdat de beslissing over het overgaan niet meer in een gezamenlijke rapportvergadering genomen werd, maar alleen door de mentor en de afdelingsleider.

De docenten zijn, naast de formele weg via de MR, ook informeel betrokken door bijvoorbeeld gesprekken in de personeelskamer. Onder docenten bestond meer verdeeldheid over de tevredenheid. Een aantal docenten was direct enthousiast en zei "Ja, laten we zie die kans geven!" terwijl anderen zich

zorgen maakten over het omgaan met de grote achterstanden van leerlingen. Toch geeft de schoolleider aan dat dit een klassieke verdeling is als het gaat om zittenblijven en dat dit niet specifiek voor de coronacrisis geldt.

Overwegingen bij de beleidskeuze

Voordat de beslissing voor de huidige strategie gemaakt werd, zijn er ook andere opties overwogen. Allereerst is overlegd wat er gedaan moest worden met de eindtoetsen zodat de reguliere overgangsnormen gehandhaafd konden worden. Twee besproken opties waren om de toetsen online te laten plaatsvinden of om de eindtoetsen eruit te halen. Beide opties waren praktisch niet haalbaar en dus is de reguliere eindtoetsweek doorgegaan.

Vervolgens is overwogen om de overgangsnormen op te rekken, dus bijvoorbeeld vier in plaats van twee onvoldoendes in de eerder genoemde categorie ‘bevorderde leerlingen’. Er is toch niet gekozen voor deze strategie, omdat de betrokkenen van mening waren dat elke leerling een andere situatie heeft.

Leerlingen voorwaardelijk over laten gaan was voor de school ook geen optie, omdat leerlingen dan in het nieuwe schooljaar halverwege teruggeplaatst zouden moeten worden als het niet goed zou gaan en dat is organisatorisch niet haalbaar. Wel is er een bijspijkerprogramma ingezet vanaf begin september 2020 waar leerlingen aan deelnemen die in de reguliere situatie waren blijven zitten. Hier gaan leerlingen twee keer per week naartoe buiten schooltijd om aan extra werk van vorig jaar te werken of hun nieuwe huiswerk.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

ONDANKS DE ZORGEN EN KRITIEKEN VAN OUDERS OVER DE MOGELIJKE WILLEKEUR IN DE BESLUITVORMING EN VAN DOCENTEN OVER DE MOGELIJKE ACHTERSTANDEN VAN LEERLINGEN, VORMDEN DIT GEEN BELEMMERENDE FACTOR TIJDENS HET KEUZETRAJECT. OVER HET ALGEMEEN GING IEDEREEN VRIJ MAKKELIJK MEE IN DE BESLISSING, OMDAT IEDEREEN OOK ZAG DAT ER EIGENLIJK GEEN ANDER ALTERNATIEF WAS. HET INZETTEN VAN HET BIJSPIJKERTRAJECT WAS HIERBIJ EEN HELPENDE FACTOR, OMDAT HIERMEE INGEZET WERD OP HET WEGWERKEN VAN DE EVENTUELE ACHTERSTANDEN. DAARNAAST HEERSTE ER VOLGENS SCHOOLLEIDER AL LANGERE TIJD ONTEVREDENHEID OVER DE REGULIERE OVERGANGSNORMEN, WAARDOOR EEN NIEUWE STRATEGIE VOORAL WELKOM WAS.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

IN TOTAAL ZIJN ER ONGEVEER 50 LEERLINGEN DIE OVER ZIJN GEGAAN, MAAR DIE IN DE REGULIERE SITUATIE WAREN BLIJVEN ZITTEN. DEZE LEERLINGEN NEMEN NU DEEL AAN HET BIJSPIJKERPROGRAMMA. HET AANTAL LEERLINGEN DAT IS BLIJVEN ZITTEN “IS OP ÉÉN HAND TE TELLEN”. DIT IS VEEL MINDER DAN VOORHEEN: NORMAALGESPROKEN BLEEF EEN GROTER AANTAL LEERLINGEN ZITTEN OF GINGEN ER LEERLINGEN VAN SCHOOL, OMDAT ZE NAAR HET VMBO OF MBO OVERSTAPTEN.

Effecten van de strategie

IN EERSTE INSTANTIE WAREN LEERLINGEN DIE GEBRUIK HEBBEN GEMAAKT VAN DE STRATEGIE Blij met de procedure omdat ze over konden gaan. In het nieuwe schooljaar blijkt dat deze leerlingen toch nog steeds grote achterstanden hebben, ondanks het bijspijkerprogramma. Wat betreft motivatie verschillen de leerlingen sterk. Sommige leerlingen maken goed gebruik van het bijspijkerprogramma om daadwerkelijk hun achterstand weg te werken, terwijl andere leerlingen voornamelijk hun huiswerk maken.

De docenten vinden de grote achterstanden bij de leerlingen lastig. De reactie erop verschilt echter per docent. Sommige docenten denken echt na over wat ze kunnen doen om de leerlingen te helpen, andere docenten “nemen gewoon de toets van vorig schooljaar over”. Over het algemeen zijn de docenten niet ontevreden met de gekozen strategie, maar hebben ze oprechte zorgen over de leerlingen die er gebruik van hebben gemaakt en hun achterstanden. Zorgen die voornamelijk spelen zijn hoe leerlingen hun eindexamen moeten halen of in het derde jaar hoe ze hun profielkeuze moeten gaan maken.

De achterstanden waren van tevoren wel verwacht, maar de school had ook verwacht dat het bijspijkerprogramma zou helpen om deze achterstanden weg te werken. Dit effect valt echter tegen.

Tevredenheid en toekomst

De schoolleider geeft aan tevreden te zijn met de gekozen strategie en deze zeker in de toekomst ook te willen herhalen. Wel wordt verwacht dat de gesprekken dit schooljaar lastiger worden, omdat er twijfel is of de leerlingen *nóg* een jaar door kunnen gaan. “Vorig jaar wilden we het risico wel nemen om ze nog een kans te geven.” Daarnaast wordt verwacht dat niet iedereen het ermee eens gaat zijn om de procedure te herhalen. Met de gekozen strategie moeten alle leerlingen met meer dan twee onvoldoendes besproken worden, wat meer tijd kost dan bij de vorige procedure. Hierbij waren leerlingen met meer dan vier onvoldoendes per definitie niet bevorderd. De schoolleider vindt echter dat elke leerling recht heeft op dit gesprek.

Wat betreft zittenblijven in het algemeen, daar wordt niet anders over gedacht. De schoolleider twijfelt al langer over het nut van zittenblijven. Ze denkt dat dit nut heel erg verschilt per leerling: sommigen hebben er baat bij en anderen niet.

School 7

Interview school

Gekozen strategie

De school is vanwege de corona uitbraak afgeweken van de gebruikelijke bevorderingsregeling. Normaal gesproken vinden er gedurende het schooljaar vijf leerlingenbesprekingen plaats waarin mentoren een aantal leerlingen aandragen die vanwege schoolprestaties net wel of niet over zouden kunnen naar het volgende jaar om met het hele team te bespreken. In het schooljaar 2019/2020 werd voor de vierde leerlingbespreking half april bekend dat de scholen tot het einde van het jaar dicht zouden blijven en over zouden gaan op online onderwijs. Toen is door de schoolleiding besloten de cijfers tot dat moment te bevriezen, omdat het volgens de schoolleiding niet meer mogelijk was in de periode van online onderwijs om summatief te toetsen. Op basis van de cijfers tot april 2020 is tijdens de vierde leerlingbespreking voor elke leerling een beslissing gemaakt over bevorderen of zittenblijven en eventueel een op- of afstroom advies geformuleerd. Omdat er niet meer summatief getoetst werd, was er voor leerlingen geen mogelijkheid meer om cijfers te verbeteren. De beslissing over overgaan of zittenblijven is niet direct gedeeld met de leerlingen, maar tegen alle leerlingen is gezegd dat ze inzet moesten blijven tonen tot het einde van het jaar om over te kunnen gaan. Op de eindrapporten stonden de cijfers tot half april en zijn door de mentor tips voor het volgende jaar geplaatst op basis van de werkhouding in vanaf april 2019/2020.

Voor leerlingen waarbij docenten twijfelden over bevordering of zittenblijven, was er wel een mogelijkheid om door inzet aan te tonen (aanwezigheid bij lessen, inleveren opdrachten) het voordeel van de twijfel te krijgen en toch over te gaan naar het volgende jaar. Voor deze leerlingen is een vijfde leerlingbespreking georganiseerd, waarna de definitieve keuze is gemaakt.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De beslissing om af te wijken van de gebruikelijke bevorderingsregeling is door de schoolleiding genomen met ruggenspraak van de afdelingsleiders. Docenten zijn voor het nemen van de definitieve beslissing om af te wijken ook geïnformeerd en hebben zich hierover kunnen uitspreken. Via het ouderplatform (klankbordgroep van ouders) hebben ook ouders kunnen reageren voordat het definitieve besluit werd genomen. De vergadering met ouders stond al gepland voor eind april. Er is voor gekozen de ouders op dit moment direct mee te nemen in de beslissing. De schoolleiding werd gesteund in de beslissing, maar zowel bij docenten als ouders was er wel enige kritiek: Leerlingen konden hun cijfers namelijk niet meer ophalen. De school "vindt het jammer dat leerlingen niet de gelegenheid hebben gehad om te herkansen", maar beargumenteert ook dat door de verschillende toetsen en de leerlingenbesprekingen eerder in het jaar voor de meeste leerlingen ook in april al een goede beslissing over overgaan of zittenblijven kon worden genomen.

Leerlingen zijn niet betrokken bij de beslissing, maar zijn wel geïnformeerd over het feit dat er afgeweken zou worden van de gebruikelijke bevorderingsregeling en ook is uitgelegd hoe dit gedaan werd. Hoewel bij het informeren van de leerlingen niet is gezegd dat ze per definitie over waren of zouden blijven zitten, denkt de school dat dit tussen de regels door wel duidelijk was voor de leerlingen. De school zegt geen goed zicht te hebben op de reacties van de leerlingen. Vanwege de overgang naar online onderwijs was het moeilijker om een goed beeld te krijgen van wat leerlingen van de aanpassingen in het overgangsreglement vonden. Door mentoren is wel regelmatig gebeld met leerlingen, maar in de gesprekken gaven leerlingen vaak aan niet veel te melden te hebben.

Overwegingen bij de beleidskeuze

Het was volgens de school niet mogelijk om in de periode van online onderwijs summatief te toetsen. De schoolleiding heeft uiteindelijk besloten de cijfers te bevriezen vanwege twee beperkingen aan het online toetsen. Allereerst was het volgens de school niet mogelijk voor docenten om goed te surveilleren en te controleren of leerlingen niet spiekten of overlegden tijdens het online toetsen. Ten tweede was het niet voor alle leerlingen mogelijk in alle rust thuis een toets te maken. "Leerlingen hebben thuis niet altijd een eigen werkplek waar ze ongestoord voor school bezig kunnen zijn". Gedurende de schoolsluiting zijn leerlingen wel formatief getoetst en is de inzet en werkhouding gemonitord. Voor twijfelgevallen is deze informatie in de laatste leerlingbespreking meegenomen in de uiteindelijk beslissing over overgaan of zittenblijven.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

De overgang naar online onderwijs en het monitoren van de werkhouding en de inzet van leerlingen verliep volgens de school goed. Sinds een aantal jaren hebben alle leerlingen op school namelijk al een eigen device waarmee ze onderwijs volgen. Voor een groot deel van de vakken werken docenten ook al met online lesmethodes. Met deze methodes kunnen docenten zien welke opdrachten leerlingen maken en welke antwoorden ze invullen. Hierdoor was de overgang naar online onderwijs snel te realiseren, maar het continu monitoren van werkhouding en inzet was toch lastiger dan de school had verwacht.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

Het percentage zittenblijvers lag in het schooljaar 2019/2020 tussen de 3 en 5 procent. Dit is minder dan vorige schooljaren. Vanuit de schoolleiding en de afdelingsleiders is er bewust op aangestuurd om leerlingen zoveel mogelijk het voordeel van de twijfel te geven bij de laatste leerlingbespreking. Zo is bijvoorbeeld bij leerlingen die een profielkeuze hebben gemaakt voor het schooljaar 2020/2021 vooral gekeken naar de prestaties op de profielvakken. Andere vakken wogen minder zwaar in de beslissing. Bij een deel van de leerlingen was echter in april al duidelijk dat blijven zitten of afstromen een goede optie was. Deze leerlingen hebben niet het voordeel van de twijfel gekregen.

Bij ongeveer 3 leerlingen per klas vragen docenten zich af of het de juiste beslissing is geweest met het oog op de schoolprestaties in het schooljaar 2020/2021. In voorgaande jaren waren dit 2 à 3 leerlingen. Uit de citovolgtoets die aan het begin van het schooljaar 2020/2021 is afgenomen bij alle leerlingen blijkt dat vooral de prestaties op wiskunde erg achteruit zijn gegaan. In hogere leerjaren lijkt de achterstand groter te zijn dan in lagere leerjaren. De school vermoedt dat dit komt omdat het onderhouden van rekenvaardigheden in hogere klassen vanwege het hogere niveau van de stof meer tijd en regelmaat vereist. De school ziet geen duidelijk verband tussen het geven van het voordeel van de twijfel aan het einde van het schooljaar 2019/2020 en de leerprestaties in het schooljaar 2020/2021.

Effecten van de strategie

Het eerste effect is dat er meer leerlingen zijn overgegaan dan in andere jaren. Dit komt omdat erop gestuurd is leerlingen daar waar mogelijk het voordeel van de twijfel te geven en over te laten gaan. Een effect die met name door de leraren is opgemerkt tijdens de schoolsluiting en na de beslissing om de overgangsregeling aan te passen, is dat een deel van de leerlingen minder gemotiveerd waren. Dit betrof met name de leerlingen die er slecht voor stonden, maar ook leerlingen die er goed voor stonden. De verklaring van de school hiervoor is dat de leerlingen die er goed voor stonden wisten dat ze niets meer hoefden te doen om over te mogen en dat de leerlingen die er slecht voor stonden wisten dat ze niets meer konden doen om toch over te kunnen gaan. De school denkt niet dat deze effecten ook in het huidige schooljaar (2020/2021) zichtbaar zijn.

Er zijn ook nog enkele effecten die niet met de overgangsregeling te maken hebben, maar met de periode van online onderwijs op afstand. Zo merken docenten dat leerlingen moeite hebben met weer in het schoolritme komen. De docenten horen in de les dat de schooldag “te vroeg begint en te lang duurt”. De concentratie van leerlingen is snel op. Daarnaast merken docenten dat leerlingen minder actief zijn in de lessen en meer “aan het consumeren zijn”. Omdat de school met keuze-uren werkt, is dit effect extra merkbaar. “De instructieles is hierdoor echt een instructieles” met een “hardwerkende docent’ en een ‘luie leerling’”. De school ziet dat graag meer in balans. Het leren activeren van leerlingen in de instructieles is voor de school een aandachtspunt.

Een ander algemeen effect van corona is dat meer leerlingen na de havo instromen naar vwo 5. De verklaring van de school hiervoor is dat veel geslaagde havisten geen interesse meer hadden in een tussenjaar omdat vanwege corona reizen en werken lastig is geworden. Voor leerlingen die nog niet wisten wat ze wilden gaan studeren was een overstap maken naar vwo een goed alternatief.

Een laatste algemeen effect van de periode van online onderwijs vanaf april 2020 is dat digitale mogelijkheden nog meer ingang gevonden in de school. Online overleggen levert bijvoorbeeld veel tijdswinst op en leerlingen die door ziekte of een andere reden langer thuiszitten kunnen via hun device nu makkelijker meedoen met het fysieke onderwijs.

Tevredenheid en toekomst

De school is tevreden met hoe het is gegaan het afgelopen schooljaar 2019/2020. De school gaat dit schooljaar 2020/2021 weer terug naar de normale overgangsregeling waarbij leerlingen ook weer kansen hebben om cijfers op te halen en te herkansen, zowel aan het begin als in de laatste periode van het schooljaar. De school erkent wel dat in het beslissingsproces meer input bij leerlingen zou kunnen worden opgehaald.

Hoewel het in beeld krijgen van achterstanden van leerlingen goed lukt, is het actief terugdringen ervan in het schooljaar 2020/2021 nog een uitdaging. De school maakt hiervoor zoveel mogelijk gebruik van mogelijkheden binnen het bestaande programma. De activiteitenweek wordt nu bijvoorbeeld ook gebruikt om extra lessen te geven. De school hoopt daarnaast op een derde subsidieronde om meer inhaalactiviteiten te kunnen bekostigen.

School 8

Interview school

Gekozen strategie

De school heeft in het schooljaar 2019/2020 de cijfernorm op basis waarvan leerlingen overgingen, bleven zitten of bespreek geval waren deels losgelaten. Eind april 2020 heeft de schoolleiding besloten om voor een deel van de leerlingen aan het einde van het schooljaar geen beslissing te nemen op basis van de cijfers, maar een portfolio wat leerlingen zelf moesten bijhouden. Welke leerlingen een portfolio moesten bijhouden, werd bepaald op basis van de cijfers van voor de schoolsluiting in maart. Op basis van deze cijfers werden leerlingen ingedeeld in drie groepen. De eerste groep kon op basis van de cijfers bij gelijke inzet over naar het volgende jaar. De tweede groep leerlingen kon met hun cijfers over, maar kreeg hierbij wel de waarschuwing dat ze hun best moesten blijven doen. De derde groep kon op basis van de cijfers niet over en moest een portfolio gaan bijhouden om te laten zien dat ze het volgende jaar aan zouden kunnen.

De portfolio opdracht was voor alle leerlingen hetzelfde, maar de invulling van de opdracht werd door de docenten bepaald. De leerling moest eerst informeren bij zijn/haar docenten wat deze precies van hem/haar verwachtten in het portfolio. Deze verwachtingen konden per docent en leerling verschillen. Dit kon bijvoorbeeld over werkhouding, maar ook om vakinhoudelijk inzicht gaan. Dit heeft de leerling vervolgens in het portfolio beschreven. Bij de afronding van het portfolio heeft de leerling feedback van de docent op het portfolio gevraagd. Het proces van het maken van het portfolio en het werken aan de leerdoelen werd afgesloten met een eindgesprek. Hierin presenteerde de leerling het portfolio en de behaalde resultaten en leerdoelen aan de ouders en mentor.

De mentoren hebben aan het eind van het schooljaar 2019/2020 met een digitaal formulier feedback opgehaald bij de docenten over alle leerlingen (groep 1, 2 en 3). Vervolgens zijn de leerlingen besproken door de mentor en de afdelingsleider. De visie hierbij was dat leerlingen niet door corona mochten blijven zitten. De mentor had door zijn/haar begeleiding van de leerlingen goed zicht op “welke leerlingen in staat waren om thuis te leren”. De mentor en de afdelingsleider hebben de uiteindelijke beslissing genomen of een leerling over kon gaan of moest blijven zitten. Leerling kregen geen cijferrapport maar een certificaat waarop de beslissing stond mee naar huis. In een gesprek met de leerling en de ouders heeft de mentor de beslissing vervolgens toegelicht.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De schoolleiding heeft zich ontfermd over de bevorderingstrategie als geheel. Een mentor heeft met ondersteuning van twee afdelingsleiders de nieuwe bevorderingsstrategie uitgewerkt. Deze mentor was de trekker van het mentoraat programma op de school. Eind april 2020 heeft de schoolleiding de mentoren, docenten, ouders en leerlingen geïnformeerd over de nieuwe overgangsregeling. De portfolio opdracht stond op dat moment vast, maar mentoren waren wel vrij om de begeleiding van het proces in te richten. Hierbij was sprake van maatwerk, sommige leerlingen hadden meer begeleiding nodig dan anderen. Sommige mentoren hebben bijvoorbeeld ook mentor leerlingen overgedragen aan andere mentoren vanwege een gebrek aan tijd om goed te kunnen begeleiden. Daarnaast waren docenten vrij om eisen te stellen aan leerlingen waaraan het portfolio zou moeten voldoen, zodat de portfolio de gewenste ontwikkelingen bij de leerlingen kon laten zien.

Vanuit de docenten en mentoren was er begrip voor het besluit van de schoolleiding gezien de uitzonderlijke situatie door corona. Uit de evaluatie aan het einde van het schooljaar bleek dat docenten tevreden waren over hoe het gegaan is. De eerste reactie van leerlingen was wisselend. Een deel van de leerlingen kon het moeilijk accepteren dat ze een portfolio moesten gaan bijhouden. Deze leerlingen vielen met een kleine marge in de cijfers in de portfolio groep, of hadden in de voorbereiding naar de derde toetsweek naar hun idee al stappen gemaakt in het verbeteren van hun werkhouding en prestaties. Maar omdat deze toetsweek niet doorging was er geen mogelijkheid voor deze leerlingen om te compenseren. Na gesprekken met de mentor werd de beslissing door de leerlingen uiteindelijk wel geaccepteerd. Sommige leerlingen zagen het portfolio nu ook als een kans om te laten zien wat ze aan inzicht en inzet waard waren. Uit de evaluatie vragenlijst die de leerlingen hebben ingevuld blijkt dat ze in het algemeen tevreden zijn met de regeling. Ook waarden leerlingen de ontwikkeling richting formatief toetsen die gepaard ging met de nieuwe overgangsregeling. Leerlingen waren minder tevreden met het gebrek aan een persoonlijke boodschap op het overgangscertificaat.

Vanaf het moment dat de nieuwe overgangsregeling werd geïntroduceerd zijn ouders meegenomen in het ontwikkelproces door de school. De ouders wilden hiervan ook graag op de hoogte gehouden worden. De school had zich voorbereid op veel revisie verzoeken door ouders van leerlingen die het jaar over moesten doen. In totaal waren er afgelopen schooljaar 2019/2020 uiteindelijk 6 revisie verzoeken, terwijl het normaal gemiddeld om 2 verzoeken gaat. Dit was minder dan de school had verwacht. Uit de evaluatie die de school met ouders heeft gedaan middels een digitale vragenlijst, blijkt ook dat ouders in het algemeen tevreden zijn over het keuze voor en de uitvoering van de overgangsregeling door de school. Ouders waren verder net als de leerlingen niet zo tevreden met het certificaat.

Overwegingen bij de beleidskeuze

De school was van mening dat de cijfers tot en met maart 2020 voor een deel van de leerlingen niet representatief waren voor het hele schooljaar 2019/2020. De school geeft aan dat een deel van de leerlingen 'berekendend' is. Een patroon is bijvoorbeeld dat leerlingen pas in periode 3 of 4 tot de ontdekking komen dat er meer inzet nodig is om over te kunnen gaan. Er moet dan gecompenseerd worden voor tegenvallende resultaten van de eerste en tweede periode. Daarnaast denken leerlingen ook na over welke toetsen licht en zwaar wegen en kiezen zo hoeveel inspanning ze gaan verrichten. Daarom heeft de school specifiek aan de groep leerlingen die in maart te lage cijfers had om over te gaan, gevraagd om vanaf het moment van de schoolsluiting aanvullend op hun reeds behaalde cijfers een portfolio bij te houden.

De keuze voor een portfolio om een beslissing te maken over het wel of niet bevorderen is in lijn met het schoolplan dat in januari 2020 is vastgelegd. Op de school was al een ontwikkeling gaande, waarbij de school minder summatief en meer formatief wilde toetsen en meer eigenaarschap van het leren bij leerlingen wilde leggen. In de onderbouw had de school al ervaring met portfolio's om de ontwikkeling van studievaardigheden zichtbaar te maken bij leerlingen.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

De school ziet de coronacrisis als katalysator van de ontwikkelingen die al gaande waren. Er zijn door de schoolleiding snel beslissingen genomen die in lijn waren met de beoogde veranderingen op het gebied van (formatief) toetsen en eigenaarschap van leren. Het team heeft de beslissing geaccepteerd en is er mee aan de slag gegaan. De ingrediënten voor de nieuwe bevorderingssystematiek waren ook al aanwezig in de school. Zoals genoemd werd er in de onderbouw al met portfolio's gewerkt. Ook de visie op toetsen en leren was in januari 2020 al vastgelegd in het nieuwe schoolplan. Daarnaast was er voor

de onderbouw voor het schooljaar 2019/2020 ook al vastgelegd in de schoolgids en het programma dat er minder summatief en meer formatief getoetst moest worden.

De school benoemt de uitwerking van de visie als een belemmerende factor. Het is namelijk bij docenten nog niet altijd duidelijk hoe je goed formatief kunt toetsen.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

Het aantal leerlingen dat een portfolio heeft moeten bijhouden varieert per klas. In sommige klassen ging het om 2 leerlingen in andere om 12. In een gemiddeld jaar is volgens de school eenzelfde soort variatie in bespreekgevallen en zittenblijvers te zien. Het aantal leerlingen dat is blijven zitten is wel lager dan voorgaande jaren. Zo zijn bijvoorbeeld alle leerlingen die geen portfolio hoefden bij te houden overgegaan. Van de portfolio leerlingen is dus uiteindelijk wel een deel blijven zitten.

De leerlingen die een portfolio moesten bijhouden toonden aan het einde van het schooljaar 2019/2020 verantwoordelijkheid voor hun leerproces en ook voortgang in het leren. Uit de resultaten na de eerste toetsweek in het nieuwe schooljaar 2020/2021 en de reacties van enkele docenten blijkt dat het verantwoordelijkheidsgevoel en de werkhouding niet altijd zijn blijven hangen en dat de vooruitgang in prestaties na de zomervakantie niet bij iedereen heeft doorgezet. Een aantal docenten maakt zich dan ook zorgen over de ontwikkeling van deze leerlingen. Op hoe het gaat met de leerlingen die zijn blijven zitten is schoolbreed op dit moment nog minder zicht. De schoolbrede analyse van de eerste periode loopt op het moment van dit onderzoek nog. De voortgang van de leerlingen wordt ondertussen gemonitord door de mentor. Een mentor van de school weet wel van een leerling die is blijven zitten dat het dit schooljaar juist erg goed gaat.

Effecten van de strategie

Zoals hierboven staat beschreven waren de leerlingen die een portfolio moesten bijhouden aan het eind van het schooljaar 2019/2020 verantwoordelijk voor hun leerproces en toonden vooruitgang in het leren. In het huidige schooljaar 2020/2021 is van deze houding volgens een deel van de docenten minder zichtbaar dan verwacht. De aangepaste overgangsregeling lijkt een kleiner effect te hebben op het leergedrag van de leerlingen dan gehoopt. Los van de overgangsregeling ziet de school wel effecten van corona op het gedrag van leerlingen. Zo wordt dit jaar duidelijk dat naar school gaan voor leerlingen ook een belangrijke sociale activiteit is. De school is een plek waar ze in tijden van corona nog wel sociale contacten mogen hebben. Dit heeft ook zichtbaar effect op het gedrag van leerlingen in de les.

Tevredenheid en toekomst

De school is tevreden met hoe het gegaan is afgelopen schooljaar 2019/2020. De aanpassingen die gedaan zijn, waren allemaal in lijn met de ontwikkelingen die beschreven stonden in het schoolplan. De school wil daarom deze ontwikkelingen voortzetten en kiest dit jaar voor een bredere aanpak en neemt nu de tijd om de aanpak te verbeteren. Binnen de school is een werkgroep bezig met het uitdenken van hoe portfolio's geborgd kunnen worden in de beoordelingsstrategie. Daarnaast zijn er aan het begin van het jaar concrete afspraken gemaakt met de secties om meer focus te krijgen op formatief toetsen in plaats van summatief toetsen. De school is het schooljaar niet gestart met een portfolio systematiek, maar start met een pilot rond het werken met portfolio's per januari 2021 en sluit niet uit dat deze aan het einde van het schooljaar weer integraal wordt gebruikt.

Interview leerlingen

We hebben met drie leerlingen gesproken. Deze leerlingen hebben afgelopen jaar allemaal te maken gehad met de gekozen strategie. Twee leerlingen zijn uiteindelijk overgegaan en één leerling is blijven zitten.

Gekozen strategie

De leerlingen denken dat de school de overgangsregeling heeft aangepast, omdat door het onlineonderwijs het toetsen op een andere manier gedaan moest worden. Toetsen waren van een ander niveau en “je mist toch stof door de online lessen”. In voorgaande jaren werd op basis van je eindcijfers bepaald of je een bespreek geval was, nu werd dat bepaald op basis van je cijfers tot en met maart.

Eenzijds vinden de leerlingen de aangepaste overgangsregeling goed, omdat het maken van een portfolio heeft geholpen om leerlingen op eigen initiatief te laten werken aan een oplossing voor hun te lage cijfers. Anderzijds zijn er gemengde gevoelens bij de leerlingen over de overgangsregeling. Deze gemengde gevoelens komen vooral voort uit de verdeling van leerlingen in 3 groepen. Zo hebben de leerlingen het beeld dat leerlingen in groep 1 en 2 niks voor school hebben hoeven doen vanaf maart. Dit beeld wordt bevestigd door het gedrag wat ze bij sommige klasgenoten in de periode van onlineonderwijs hebben gezien. Deze ongelijke behandeling wordt door de leerlingen als oneerlijk gezien. Daarnaast wisten de leerlingen in de portfolio groep direct dat ze bespreekgevallen zouden zijn aan het einde van het schooljaar. Ze vonden het niet fijn dat ze hun cijfers niet meer konden compenseren en dat de beslissing dus per definitie aan hun docenten was. De relatie van de leerlingen kan per docent erg verschillen en daardoor doorslaggevend zijn. “Via de computer is dit beeld bij docenten toch lastig om te veranderen”. Toch is er ook begrip voor dat niet alle leerlingen even hard moesten werken. De leerlingen vinden dat ze zelf verantwoordelijk waren voor de cijfers die ze gehaald hadden tot maart 2020 en begrijpen dat hier consequenties aan zitten.

Betrokkenheid bij de keuze voor de strategie

De leerlingen zijn niet betrokken bij de keuze voor de aangepaste overgangsregeling en de uitwerking ervan. Dit is volgens een van de leerlingen niet goed geweest. De school heeft naast belangen voor de leerlingen namelijk ook belangen bij goede slagingspercentages en een goede beoordeling van de inspectie. In de beleving van de leerling blijven in de vijfde klas daarom ook veel leerlingen zitten. Zoals de school beschrijft was er binnen de gekozen werkwijze wel ruimte voor leerlingen om de portfolio opdracht in te vullen: Leerlingen konden in gesprek gaan met hun mentor en docent over wat ze moesten doen voor hun portfolio en feedback vragen.

De leerlingen geven aan dat docenten meestal duidelijk waren in wat ze verwachtten van de leerlingen en dat hier geen dialoog over plaats vond. In de meeste gevallen ging het om het maken van extra opdrachten en het halen van goede scores op opdrachten en quizzen. De feedback van de mentor en docenten was vaak positief. De leerlingen werden gestimuleerd om door te gaan met hun werk. Achteraf hadden de leerlingen graag meer tips en hulp gekregen over de aanpak van de portfolio opdracht. Vanuit de leerlingen is wel respect voor de docenten en mentoren, omdat deze de nieuwe aanpak ook voor het eerst gebruikten.

Betrokkenheid bij de beslissing over zittenblijven of overgaan

De leerlingen hebben ondanks de afsluiting van het portfolio proces met een gesprek met de leerling, mentor en ouders, het idee dat zij geen inspraak hebben gehad in de beslissing over zittenblijven of overgaan. Bij de leerling die is blijven zitten speelden naast schoolprestaties ook andere zaken mee, waardoor deze het schooljaar niet goed heeft kunnen afmaken. De leerling denkt dat het een goede beslissing is geweest: "Ik denk niet dat ik het volgende jaar goed had kunnen afronden als ik over was gegaan". Over de beslissing was wel veel onduidelijkheid, omdat de mentor steeds vertelde dat de leerling goed bezig was in de begeleidingsgesprekken. Het was daardoor wel een onaangename verrassing dat de leerling niet over mocht naar het volgende jaar. De twee leerlingen die over zijn gegaan waren blij met de beslissing. Achteraf trekken deze leerlingen wel in twijfel of het een goede beslissing geweest is, omdat de prestaties in het nieuwe schooljaar 2020/2021 tegenvallen.

Hoe gaat het nu met de leerlingen

Bij de leerlingen die over zijn gegaan gaat het niet zo goed met betrekking tot de schoolprestaties in het nieuwe schooljaar 2020/2021. Een leerling legt de oorzaak niet bij de nieuwe overgangsregeling. De leerling heeft het idee hard te werken en begrijpt niet waarom de cijfers tegenvallen. De andere leerling heeft het idee dat door de extra opdrachten voor het portfolio er minder tijd was om andere vakken bij te houden. Om het portfolio goed af te maken heeft de leerling besloten minder aandacht te besteden aan vakken waar deze goed voorstond. Nu blijkt na de eerste toets in het schooljaar 2020/2021 dat er bij deze vakken ook achterstanden zijn ontstaan. Met de leerling die is blijven zitten gaat het goed: "Het is fijn dat ik rustig aan kan doen". De nieuwe klas is prima en het blijven zitten was minder erg dan de leerling had verwacht.

Effecten van de strategie

De leerlingen hebben wel het idee dat de nieuwe overgangsregeling ervoor heeft gezorgd dat ze meer en bewuster met school bezig zijn. Door het portfolio traject voelen de leerlingen zich meer verantwoordelijk voor hun eigen leren. Een leerling zegt bijvoorbeeld beter te plannen en meer tijd te nemen voor de voorbereiding van toetsen. Ondanks deze positieve aspecten vallen de prestaties van de leerlingen die over zijn gegaan tegen. De leerlingen zeggen dat hierdoor de motivatie voor school flink is ingezakt, want "dit is de proefwerk week waar ik meeste voor heb geleerd". Hierdoor ontstaan nu ook twijfels of het niet beter was geweest om een jaar over te doen. De leerling die is blijven zitten ervaart deze problemen niet.

Tevredenheid en toekomst

De leerlingen zien wel een meerwaarde van een portfolio opdracht en hebben het idee dat het hen geholpen heeft bewuster met school bezig te zijn. De leerlingen zeggen dat ze het belangrijk vinden om kansen te krijgen om cijfers te halen die mee tellen en de mogelijkheid te hebben om te herkansen. Idealiter zou er voor de leerlingen zodoende een manier zijn om uit de "bespreekzone" te komen en ervoor te zorgen dat het beeld van docenten wat minder zwaar weegt. Daarnaast wordt een mogelijkheid voor mobiliteit tussen de groepen, die gemaakt worden op basis van de cijfers, ook gewaardeerd. Een van de leerlingen geeft aan dat er in klas ook het idee bestond dat dit mogelijk was. Hierdoor deden leerlingen in groep 1 en 2 ook beter hun best, waardoor het gevoel van oneerlijkheid minder werd. Tot slot zouden de leerlingen graag meer begeleiding en maatwerk willen voor leerlingen die bij de portfolio groep hoorden in het nieuwe schooljaar 2020/2021. Ze hebben het gevoel niet extra ondersteund te worden, terwijl ze dit wel nodig zeggen te hebben. Opmerkingen van docenten dat de lessen te veel worden gebruikt om sociaal contact te onderhouden schieten hierdoor in het verkeerde keelgat. Hoewel deze opmerkingen van docenten bedoeld zijn om leerlingen te stimuleren om te gaan

leren en niet voortkomen uit onbegrip voor de nieuwe situatie, ervaren de leerlingen dit wel zo. Het voelt voor deze leerlingen als een manier om de schuld voor slechte prestaties naar leerlingen schuiven.

School 9

Interview school

Gekozen strategie

Voor de coronacrisis werd op deze school in het mentorenoverleg aan het einde van het schooljaar besloten welke leerlingen over konden naar het volgende leerjaar en welke leerlingen bleven zitten. Voor dit overleg werd input opgehaald bij de docenten. Andere informatie voor dit overleg kwam van de leerlingbespreking (met docenten) begin april, de voortgang van de leerlingen en het contact met ouders en leerling.

De coronacrisis heeft er niet voor gezorgd dat de school van deze reguliere manier van werken is afgeweken. De school heeft er wel voor gekozen zoveel mogelijk leerlingen de kans te geven om door te stromen. De leerlingen die volgens de mentoren niet konden doorstromen, zijn net als anders in het mentorenoverleg besproken, maar er is vergeleken met voorgaande jaren door de mentoren meer overleg met ouders/leerling geweest. Daar waar het advies van de mentor aan een leerling was om te doubleren, is de mentor het gesprek met de ouders en de leerlingen aangegaan. Het advies is door de mentor toegelicht en de voor- en nadelen van zowel overgaan als doubleren zijn besproken. De beslissing over het overgaan of doubleren hebben de ouders en de leerlingen uiteindelijk zelf genomen. De keuze om de reguliere overgangprocedure op deze manier aan te passen is in april/mei tot stand gekomen.

Immers, toen was duidelijk dat het onderwijs niet volledig op school gegeven was en zou worden. Naast de sociale gevolgen van de gedeeltelijke schoolsluiting had het ook gevolgen voor de voortgang van een aantal leerlingen. Er ontstond (ook door het wegvallen van de laatste toetsweek) volgens de school een incompleet beeld van de prestaties van leerlingen, waardoor de leerlingen niet eerlijk beoordeeld konden worden.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De schoolleiding heeft samen met de mentoren overlegd de reguliere overgangsnormen ruimer te interpreteren. Het mentorenoverleg leerjaar 5/6 heeft hier een belangrijke rol in gespeeld omdat in leerjaar 5 relatief de meeste leerlingen doubleren. Dit komt omdat de leerlingen op deze school in de 2^e helft van het schooljaar de vierde klas hun definitieve profielkeuze maken en de school van mening is dat het beter is, mocht er sprake zijn van doubleren, dit beter in leerjaar 5 gedaan kan worden. De gewijzigde werkwijze is op school besproken (ouderraad, leerlingenraad, personeelsraad) en toegepast. Behalve voor leerjaar 5 is met name in het tweede leerjaar de nieuwe regeling van toepassing geweest. In dit leerjaar zitten, net als landelijk gezien, relatief veel doublanten. In de andere leerjaren zitten nagenoeg geen doublanten. Daarbij dient ook opgemerkt te worden dat al jarenlang doublanten leerjaar 5 de mogelijkheid krijgen met een aantal vakken in leerjaar 6 door te gaan. Je zou kunnen zeggen dat deze wijze van werken ruimer is toegepast.

De docenten zijn tegelijkertijd via de sectieoverleggen gevraagd om mee te denken over het aanpassen van de PTA's. Er is een voorstel aanpassing schoolexamenreglement/PTA aan de MR voorgelegd en goedgekeurd. De ouders en de leerlingen zijn ook via de MR betrokken. Daarnaast zijn ouders en leerlingen via de ouderraad en de leerlingenraad betrokken. Uiteindelijk was de schoolleiding verantwoordelijk voor het besluit om de reguliere overgangsnormen ruimer te interpreteren, maar in dit proces zijn de mentoren, docenten, ouders en leerlingen dus ook betrokken.

Er zijn maar weinig reacties van docenten, ouders en leerlingen op de aangepaste overgangsnormen bij de school bekend. De school denkt dat dit komt omdat het aantal docenten, ouders en leerlingen dat er mee te maken heeft gekregen klein is. Er is een deel van de docenten die hun zorgen hebben geuit over het feit dat leerlingen tegen het advies van de mentor in toch kozen om over te gaan. Maar de meeste docenten die direct te maken kregen met de ruimere overgangsnormen waren in het algemeen ook werkzaam als mentor en dus reeds betrokken. De ouders/leerlingen die te maken kregen met de ruimere overgangsnormen waren in het algemeen positief, omdat het hen een grote mate van vrijheid bood. De gesprekken tussen de mentoren en de ouders/leerlingen waren in het algemeen prettig en gemoedelijk.

Overwegingen bij de beleidskeuze

Op het moment dat bekend werd dat de toetsweek aan het einde van de laatste periode niet door ging, was het voor de schoolleiding en de mentoren duidelijk dat in het schooljaar 2019/2020 de bestaande overgangsnormen ruimer geïnterpreteerd dienden te worden. “De gewijzigde omstandigheden (onderwijs op afstand en een incompleet rapport) moesten worden meegenomen in de keuze voor overgaan of doubleren”. Er is daarom besloten dat ouders en leerlingen uiteindelijk zelf de beslissing mochten nemen voor overgaan of doubleren. De school heeft verder de leerlingen leerjaar 5 die tegen het advies van de mentor in ervoor gekozen hebben om over te gaan, in het huidige schooljaar 2020/2021 uit voorzorg bij een aparte mentor/studiecoach geplaatst om ze zo extra te kunnen ondersteunen.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

Er zijn geen belemmerende factoren geweest gedurende het keuzetraject. Een helpende factor was het grote draagvlak voor het voorstel om de reguliere overgangsnormen ruimer te interpreteren. Verder was het prettig dat de school geen hele sterke hiërarchische structuur kent, waardoor de mentoren een grote mate van zelfstandigheid hadden om in samenspraak met ouders en leerling een besluit te nemen.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

In het afgelopen schooljaar 2019/2020 hebben school breed 15 leerlingen gebruik gemaakt van ruimere overgangsnormen. Hierdoor zijn ongeveer 1,5 procent meer leerlingen doorgestroomd naar het volgende leerjaar dan in voorgaande jaren. In leerjaar 5 hebben relatief de meeste leerlingen gebruik gemaakt van de aangepaste overgangsnormen, namelijk 8 leerlingen. Uiteindelijk zijn er in dit leerjaar ongeveer 3-5 procent meer leerlingen overgegaan dan in andere jaren. Het percentage leerlingen dat het afgelopen schooljaar is blijven zitten ligt dan ook lager dan voorgaande jaren.

De leerlingen die gebruik hebben gemaakt van de ruimere overgangsnormen en dus zelf hebben besloten over te gaan of doubleren, hebben allen geen van spijt van hun beslissing. Ongeacht of ze gekozen hebben voor overgaan of doubleren. De leerlingen die hebben gekozen voor overgaan, geven veelal wel aan dat ze het best moeilijk vinden in leerjaar 6. Ondanks dat de school standaard de mogelijkheid biedt om terug te gaan naar leerjaar 5 heeft geen enkele leerling hier gebruik van gemaakt.

Effecten van de strategie

De school geeft aan dat het eigenlijk nog te vroeg is om daadwerkelijk effecten bij leerlingen te zien. Zij verwachten in januari 2021 de eerste effecten te zien. Vooralsnog zien ze wel dat alle leerlingen die gebruik hebben gemaakt van de aangepaste overgangsnormen tevreden zijn met hun keuze. Zowel de leerlingen die zijn blijven zitten als de leerlingen die zijn overgegaan zijn de afgelopen weken

gemotiveerd aan het schooljaar begonnen. De leerlingen geven verder aan dat ze de aangepaste overgangsnormen gewaardeerd hebben. Het heeft ze een grote mate van vrijheid gegeven.

De aangepaste overgangsnormen hebben vooralsnog weinig invloed op de lessen van docenten. Dit heeft vooral te maken met het feit dat de school nog steeds te maken heeft met de gevolgen van corona. Na de zomer zijn de leerlingen net als voorheen gewoon op school geweest. Maar de school heeft ervoor gekozen om vanaf de herfstvakantie met halve klassen te gaan werken, omdat ze de situatie op school met 1100 leerlingen niet veilig vonden. Dit betekent dat slechts de helft van de leerlingen op school aanwezig is en de andere helft de lessen vanuit huis volgt. De docenten zijn de afgelopen weken dan ook vooral bezig geweest met het aanpassen van hun lessen aan deze nieuwe manier van onderwijs geven en hebben daardoor weinig tijd gehad om de effecten van de aangepaste overgangsnormen op hun lesgeven te beoordelen.

Dat er pas in de loopt van het jaar effecten bij de leerlingen te zien zouden kunnen zijn en dat de docenten in het najaar vooral bezig zouden zijn met het herinrichten van het onderwijs in verband met eventuele coronamaatregelen, had de school verwacht.

Tevredenheid en toekomst

De school is tevreden met de aangepaste overgangsnormen. Het zou volgens de school “echt niet fair zijn geweest om de reguliere overgangsnormen te hanteren”. De aangepaste overgangsnormen hebben ertoe geleid dat de leerlingen die ervoor gekozen hebben om niet te doubleren, maar over te gaan naar het volgende leerjaar, extra ondersteuning/maatwerk aangeboden krijgen om ervoor te zorgen dat ze op hun tempo verder kunnen. Dit is een manier van werken die de school eigenlijk structureel zou willen toepassen.

Of ook dit schooljaar 2020/2021 afgeweken gaat worden van de reguliere overgangsnormen is nog niet bekend. De school zal in het voorjaar kijken hoe de (corona) situatie dan is en of er wederom aanpassingen aan de reguliere overgangsnormen nodig zijn. De school staat hier zeker voor open, gezien de positieve ervaringen tot nu toe, maar hierover vindt dus pas later dit schooljaar besluitvorming plaats.

De school geeft tot slot aan dat ze niet anders is gaan denken over (het nut van) zittenblijven door de ervaringen van het afgelopen schooljaar 2019/2020.

School 10

Interview school

Gekozen strategie

In het schooljaar 2019/2020 is de school afgeweken van de reguliere overgangsreglementen door de corona uitbraak. Aanvullend op de reguliere overgangsnormen zijn ook beoordelingen van docenten over de werkhouding/inzet van de leerlingen tijdens het onderwijs op afstand en hun advies over of een leerling een goede kans heeft om het volgende jaar te halen of niet, meegenomen in de gezamenlijke beslissing van deze docenten over het bevorderen of doubleren van een leerling. Over de zogenaamde bespreekgevallen is tijdens een rapportvergadering door de docenten en de afdelingsleiders samen een beslissing genomen.

De aanleiding om de werkhouding van leerlingen te beoordelen was volgens de school de noodzaak om 'leerlingen in beeld te krijgen': Welke leerlingen zijn afwezig bij online lessen, welke leerlingen maken hun opdrachten niet? Deze informatie werd door docenten bijgehouden in het leerling administratiesysteem. Rond eind april/mei 2020, op het moment dat de eindrapporten in zicht kwamen, werd deze informatie door de schoolleiding ook als waardevol gezien bij de beslissing over bevorderen of doubleren van leerlingen. In het leerling administratiesysteem hebben docenten vervolgens ook een advies geregistreerd of zij vonden dat een leerling een goede kans had om het volgende jaar te halen of niet.

Wie zijn bij de keuze voor de strategie betrokken

De schoolleiding heeft het besluit genomen om af te wijken van de reguliere overgangsreglementen. Docenten, ouders en leerlingen hebben geen inspraak hierin gehad. Op 26 mei 2020 is de aangepaste overgangsregeling bekend gemaakt door de schoolleiding aan de docenten. Afdelingsleiders, mentoren en docenten hebben deze beslissing geaccepteerd en zijn tot de uitvoering overgegaan. Er waren wel vragen over hoe de nieuwe regeling moest worden uitgevoerd. Een voorbeeld van een vraag was "Als leerlingen hun huiswerk niet hebben gemaakt, hebben ze dan een onvoldoende voor hun werkhouding?".

Na afloop van het schooljaar is de nieuwe regeling geëvalueerd met de docenten. Hieruit bleek dat docenten het prettig vonden dat de werkhouding van de leerlingen en hun advies over of een leerling volgens hen wel/niet het volgende jaar kon halen op een systematische manier werd meegenomen in de beslissing. Over de precieze uitvoering van de regeling waren echter nog wel steeds vragen.

Over de reacties van ouders en leerlingen is niet veel bekend bij de school. Ouders en leerlingen hebben nagenoeg niet gereageerd op het besluit. Er is slechts één klacht gekomen van een ouder, omdat hun kind is blijven zitten. Gemiddeld zijn er 2 à 3 klachten per jaar. Het aantal klachten is daarmee in het schooljaar 2019/2020 lager dan in andere jaren. Het vermoeden is dus dat leerlingen en ouders de regeling prima vonden, waarschijnlijk omdat meer leerlingen zijn overgegaan naar het volgende leerjaar dan normaal.

Overwegingen bij de beleidskeuze

Zowel de schoolleiding als de afdelingsleiders en docenten waren van mening dat de cijfers van voor de corona-uitbraak meegenomen moesten worden bij de beslissing over het overgaan of doubleren. Daarnaast zijn leerlingen ook tijdens de periode van onderwijs op afstand getoetst en zijn opdrachten

van leerlingen beoordeeld. Omdat het omschakelen naar onderwijs op afstand voor veel leerlingen (en docenten) enige tijd kostte en niet alle leerlingen dezelfde mogelijkheden thuis hadden om goed onderwijs te kunnen volgen, was aanvullend op de cijfers meer informatie nodig om te kunnen bepalen welke leerlingen een kans maakten om het volgende schooljaar te kunnen halen. Hiervoor was de informatie die docenten hadden verzameld over de werkhouding en inzet van leerlingen bruikbaar. Naast de beoordeling van de werkhouding was ook een kwalitatief advies van docenten nodig over de kansen van leerlingen in het volgende jaar om de cijfers goed te kunnen duiden: "Elke cijferlijst heeft een verhaal, en daar moet je ook zicht op hebben bij het nemen van een beslissing". De school heeft er ook voor gekozen om leerlingen die over zouden gaan naar het (voor)examenjaar strenger te beoordelen bij de rapportvergaderingen op schoolprestaties, werkhouding en advies dan andere leerlingen. De reden van de school hiervoor was dat deze leerlingen minder tijd hebben om de door corona opgelopen achterstanden in te halen dan leerlingen die bijvoorbeeld naar de tweede klas overgaan.

Belemmerende en helpende factoren gedurende het keuzetraject

De enige helpende en belemmerende factor is de corona-uitbraak geweest. Enerzijds heeft corona geleid tot urgentie om op een andere manier met zittenblijven om te gaan. Anderzijds heeft dit ertoe geleid dat de beslissing over de overgangsregeling niet direct in maart kon worden genomen maar pas eind april/mei. De eerste prioriteit was "de dagelijkse praktijk": het omschakelen naar online onderwijs. De tweede prioriteit was het zoeken van oplossingen voor de examens. Daarnaast speelt mee dat er veel onduidelijkheid was over hoelang de scholensluiting precies zou gaan duren. Op het moment dat er een beslissing genomen moest worden was er geen tijd om docenten, ouders en leerlingen hierbij te betrekken om breed draagvlak te creëren.

De leerlingen die te maken hebben gehad met de gekozen strategie

Alle leerlingen zijn beoordeeld in lijn met de nieuwe overgangsregeling. Het resultaat is dat er dit jaar een lager aantal zittenblijvers is dan in een normaal schooljaar. Het gaat heel wisselend met de leerlingen die normaal gesproken zouden zijn blijven zitten. Voor een deel van de leerlingen geldt dat de beslissing die voor de zomer is genomen met het oog op de schoolprestaties in het schooljaar 2020/2021 niet passend blijkt te zijn. Met een ander deel van de leerlingen gaat het nu prima.

Effecten van de strategie

Het meest directe effect is dat er meer leerlingen over zijn gegaan dan in een gemiddeld jaar. Er zijn echter ook nog steeds leerlingen blijven zitten, omdat op basis van hun resultaten een overgang niet gerechtvaardigd was. De school vindt het lastig om een verband te leggen tussen de prestaties van leerlingen en de nieuwe overgangsregeling, omdat door corona ook zoveel andere factoren een rol spelen in hoe het nu gaat met de leerlingen. Een aantal algemene effecten van de opstart van het fysieke onderwijs en perioden van hybride onderwijs in het schooljaar 2020/2021 kan de school wel benoemen. Zo merken docenten bij de opstart van de fysieke lessen dat leerlingen in perioden van onderwijs op afstand het contact met andere leerlingen hebben gemist. Leerlingen gebruiken een deel van lestijd om bij te praten en sociale contacten te onderhouden in plaats van om te leren. De effectieve lestijd wordt hiermee gemiddeld een kwartier korter.

Tevredenheid en toekomst

Hoewel de aangepaste overgangsregeling uit noodzaak is geboren, zijn er wel aspecten die in het schooljaar 2020/2021 meegenomen gaan worden. Het voornemen is om beoordelingen van werkhouding en de adviezen van docenten systematisch te blijven registreren en mee te nemen in de

rapportvergaderingen. De school deelt daarnaast in het schooljaar 2020/2021 ook actiever informatie met ouders en leerlingen over aanpassingen in de reglementen. De school is van mening dat hier meer tijd voor is dan in het schooljaar 2019/2020 en dat het wel wenselijk is om een breed draagvlak en dialoog te creëren.

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 29 januari 2021

In opdracht van VO-Raad en Schoolinfo